

poročilo

minority
rights
group
europe

**Enakost in pravičnost na stranskem tiru:
primerjalno poročilo o diskriminaciji
Romov in njihovem dostopu do pravnega
varstva na Slovaškem in v Sloveniji**

Štefan Ivanco, Jerica Lorenci, Andrea Spítálszky

Naslovnica: Kristína (v sredini) je med skupino sodelavk slovaških romskih aktivistk na srečanju v Zemplínski Šíravi na Slovaškem. Na dogodku so sodelovale tudi romske aktivistke iz Češke republike.
Fotografija: Maja Bodnárová / Za Poradňa pre občianske a ľudské práva

Zahvala

Avtorji poročila se zahvaljujemo vsem romskim posameznikom, aktivistom in pravnim strokovnjakom, s katerimi smo se pogovarjali ter katerih mnenja in izkušnje so pomembno prispevali k vsebini našega poročila. Nekateri citati v poročilu so zaradi lažjega razumevanja nekoliko preoblikovani ali skrajšani. Spremembe nikakor niso vplivale na pomen citatov.

Financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev ter ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Evropske komisije. Niti Evropska unija niti Evropska komisija ne moreta biti odgovorni zanja.

O avtorjih

Štefan Ivanco je programski koordinator in raziskovalec pri Centru za državljanske in človekove pravice (Poradňa) na Slovaškem. Društvu Poradňa se je pridružil leta 2007 in od takrat koordinira vrsto projektov, ki obravnavajo kršitve človekovih pravic Romov na Slovaškem. Na Univerzi v Prešovu na Slovaškem je magistriral iz političnih ved.

Jerica Lorenci je etnologinja in kulturna antropologinja ter pravna zastopnica Loli Luludi – Društva za povezovanje romskih žensk. Z romsko skupnostjo sodeluje od leta 2015, pri čemer se osredotoča na izvajanje projektov, katerih cilj je opolnomočenje romskih žensk. Je soavtorica slovenskih poročil o položaju romske skupnosti v okviru projekta Roma Civil Monitor.

Andrea Spitálszky je pravna svetovalka pri Minority Rights Group Europe. Pridružila se je leta 2017. Od takrat vodi različne projekte, povezane z diskriminacijo in sovražnim govorom proti Romom v Srednji in Vzhodni Evropi ter na Zahodnem Balkanu. Je madžarska pravica, specializirana za človekove pravice in mednarodno pravo.

Skupina za pravice manjšin v Evropi Minority Rights Group Europe (MRGE) je po madžarski zakonodaji registrirana kot neprofitno podjetje. Od leta 1996 ima sedež v Budimpešti in je evropski regionalni partner Mednarodne skupine za manjšinske pravice (Minority Rights Group International – MRGI), katere cilj je spodbujati in varovati pravice manjšin in avtohtonih prebivalcev v Evropi in Srednji Aziji. MRGE to počne s krepitvijo zmogljivosti, mednarodnim zagovorništvom, medijskim zagovorništvom in mreženjem.

Center za državljanske in človekove pravice (Poradňa pre občianske a ľudské práva) Center za državljanske in človekove pravice (Poradňa) je slovaška nevladna organizacija. Od leta 2002 se ukvarja z diskriminacijo Romov na Slovaškem na različnih področjih javnega življenja. Dejavnosti so tudi pri zaščiti reproduktivnih pravic Rominj in zaščiti Romov pred slabim ravnanjem policije. Organizacija Poradňa svoje poslanstvo uresničuje s spremljanjem človekovih pravic, strateškimi sodnimi postopki in zagovorniškimi dejavnostmi. Svoje delo tesno povezuje z obsežnim sodelovanjem s številnimi lokalnimi romskimi aktivisti in romskimi ženskami ter s podporo romskim skupnostim pri uveljavljanju njihovih pravic.

EPEKA Slovenija EPEKA Slovenija je društvo in socialno podjetje, ki je bilo ustanovljeno leta 2008 in je del širše mednarodne mreže EPEKA. Organizacija se osredotoča na (neformalno) izobraževanje, socialno vključevanje, umetnost, ekologijo in druga družbena vprašanja. Člani združenja EPEKA že od ustanovitve tesno sodelujejo z romsko skupnostjo ter izvajajo lokalne, nacionalne in mednarodne projekte, namenjene krepitvi kompetenc romske skupnosti in spodbujanju sodelovanja med romsko skupnostjo in večinskim prebivalstvom. Leta 2014 je EPEKA odprla restavracijo Romani kafenava – prvo romsko restavracijo v Evropski uniji, ki deluje po načelih socialnega podjetništva.

© Minority Rights Group Europe, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, novembra 2022. Vse pravice pridržane

Gradivo iz te publikacije se lahko razmnožuje za poučevanje ali v druge nekomercialne namene. Nobenega dela ni dovoljeno reproducirati v kakršni koli obliki v komercialne namene brez predhodnega izrecnega dovoljenja imetnikov avtorskih pravic. Za dodatne informacije se obrnite na MRGE. ISBN Print: 978-615-6516-11-4 Online: 978-615-6516-10-7. **Objavljeno** novembra 2022.

Enakost in pravičnost na stranskem tiru: primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji je izdala MRGE kot prispevek k javnemu razumevanju problematike, ki je predmet poročila. Besedilo in stališča avtorjev ne predstavljajo nujno v vseh podrobnostih in vidikih skupnega stališča MRG.

Enakost in pravičnost na stranskem tiru: primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji

Povzetek

Ključne ugotovitve	2
Povzetek	3
1 Raziskovalni cilji in metodologija	4
2 Romsko prebivalstvo na Slovaškem in v Sloveniji	5
3 Diskriminacija Romov na Slovaškem in v Sloveniji	6
Bivanjske razmere	6
Izobraževanje	7
Zaposlovanje	8
Zloraba s strani policije	9
Druge oblike diskriminacije Romov	9
Zdravstvena oskrba	10
Večkratna in intersekcionalna diskriminacija romskih žensk	10
Vpliv pandemije covida-19	11
4 Dostop do pravnega varstva	12
Sodna praksa v zvezi s človekovimi pravicami Romov	15
Slovaška	15
Slovenija	16
5 Organi za enakost	18
6 Nacionalne in lokalne politike, ki obravnavajo diskriminacijo Romov	20
Nacionalne strategije in akcijski načrti za Rome 2020–2030	20
Druge ustrezne politike	21
7 Zaključek	22
8 Priporočila	23
Opombe	25

Ključne ugotovitve

Ključne ugotovitve	
<ul style="list-style-type: none">• Kljub razširjeni in dokumentirani diskriminaciji Romov na Slovaškem in v Sloveniji se Romi pogosto obotavljajo, da bi te primere prijavili organom za enakost v zadevnih državah.	<ul style="list-style-type: none">• Pravni strokovnjaki v obeh državah so kritizirali nekatere vidike delovanja nacionalnih organov za enakost.
<ul style="list-style-type: none">• Razlog obotavljanja je, da se ne zavedajo, da takšni organi obstajajo, ali pa se sprijaznijo, da se njihov položaj ne bo spremenil, oziroma se bojijo povračilnih ukrepov.	<ul style="list-style-type: none">• Nedavno sprejeti nacionalni strategiji za Rome sta v skladu s strateškim okvirom EU za Rome, vendar morata obe vladi zagotoviti sredstva za njihovo ustrezno izvajanje.
<ul style="list-style-type: none">• Čeprav imata obe državi protidiskriminacijsko zakonodajo o rasni enakosti v skladu z direktivo Evropske unije (EU), je izvajanje te zakonodaje še vedno slabo. Tudi tistih nekaj primerov, ki pridejo v sodni sistem, je pogosto zavrženih ali pa ni ugotovljena rasna diskriminacija, v drugih primerih pa se romski prosilci umaknejo iz postopkov pred njihovim koncem.	

Povzetek

To poročilo vsebuje pregled trenutnega obsega diskriminacije Romov – vključno z ženskami, njihovih življenjskih izkušenj in dostopa do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji. Temelji na kombinaciji dokumentacijske raziskave in empirične študije, in sicer na vrsti polstrukturiranih intervjujev, opravljenih z različnimi zainteresiranimi stranmi v obeh državah.

Romi se v obeh državah že od zgodnjega otroštva soočajo z razširjeno diskriminacijo na različnih področjih svojega življenja (vključno z nastanitvijo, izobraževanjem, zaposlovanjem, zdravstvenim varstvom, zlorabami policije in etničnim profiliranjem), kar je posledica vztrajnega negativnega odnosa večinskega prebivalstva do Romov. Romske ženske se v obeh državah pogosto soočajo z večplastno in medsektorsko diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti in spola. Pandemija covid-19 je prav tako okrepila obstoječe pomanjkljivosti pri varstvu pravic Romov. Anticiganizem in globoko zakoreninjeni stereotipi, povezani z romsko skupnostjo, še vedno ovirajo njihovo vključevanje.

Kot članici Evropske unije (EU) imata obe državi sprejeto protidiskriminacijsko zakonodajo in ustanovljen organ za enakost v skladu z direktivo EU o rasni enakosti. Na Slovaškem so bile z Zakonom o enakem obravnavanju na določenih področjih in varstvu pred diskriminacijo (Zakon o protidiskriminaciji) učinkovito prenesene protidiskriminacijske direktive EU, vendar je bilo njihovo učinkovito izvajanje v sodni praksi stalno pomanjkljivo, kar ovira učinkovit dostop do pravnega varstva na tem področju. Podobnega mnenja so tudi pravni strokovnjaki v Sloveniji, namreč da je Zakon o varstvu pred diskriminacijo ustrezen, vendar poudarjajo, da bi bilo mogoče znanje odvetnikov še naprej razvijati z organizacijo seminarjev in usposabljanj, s študijem literature in sodne prakse, z ozaveščanjem in z vključevanjem v projekte.

Intervjuvani Romi iz obeh držav so prepoznali obstoj razširjene diskriminacije. Nekateri med njimi so sprožili pravne ukrepe, vendar niso vedeli za druge romske žrtve diskriminacije, ki bi svoje primere prijavile organu za enakost. Le nekaj anketirancev iz vsake države je vedelo za obstoj državnega organa za enakost. Razlog za to je prepričanje, da se tako ali tako ne bo nič spremenilo, da na tem področju nihče aktivno ne deluje in da bodo Romi v

primeru prijave diskriminacije deležni povračilnih ukrepov. Po drugi strani pa številni Romi niso nujno vedeli, kaj je diskriminacija, in se niso zavedali njenih različnih oblik, kar pomeni, da nekaterih ravnanj pogosto niso prepoznali kot diskriminacijo, niti niso vedeli, kako in kje prijaviti primere ali kakšna pravna pomoč je na voljo. Romi, ki so vedeli za nevladno organizacijo ali institucijo, na katero se lahko obrnejo, so bili bolj pripravljeni sprejeti pravne ukrepe. Čeprav so intervjuvanci v obeh državah izrazili nekaj pesimizma, da se položaj Romov morda nikoli ne bo spremenil, so vsi priznavali pomen uveljavljanja pravic Romov in prijavljanja večjega števila primerov diskriminacije.

Število primerov diskriminacije Romov, ki jih rešujejo sodišča, je v obeh državah še vedno zelo nizko. Slovaški organ za enakost, Slovaški nacionalni center za človekove pravice (SNCHR), so nevladne organizacije in mednarodni organi za človekove pravice kritizirali zaradi njegovega slabega delovanja in pomanjkanja neodvisnosti. Podobnega mnenja so tudi pravni strokovnjaki v Sloveniji: delo zagovornika načela enakosti (ZNE – organ za enakost) bi lahko še naprej razvijali s promocijo v medijih, s čimer bi mnenja in priporočila ZNE preprečevala nadaljnje kršitve.

Nacionalne strategije za Rome do leta 2030, ki so bile sprejete v skladu s strateškim okvirom EU za enakost, vključenost in udeležbo Romov 2020–2030, so ključni vladni strateški dokumenti na tem področju v obeh državah. Na Slovaškem je v skladu s prvim akcijskim načrtom vlada v veliki meri odvisna od sredstev EU. Še vedno je vprašljivo, ali bodo pripravljene ukrepi in sredstva, dodeljena za njihovo izvajanje, zadostovali za začetek učinkovitega odpravljanja razširjene strukturne diskriminacije. Bistveno je, da so oblasti tudi dolgoročno zavezane k vlaganju zadostnih sredstev iz državnega proračuna. V Sloveniji je Nacionalni program ukrepov za Rome zasnovan tako, da je doseganje ciljev realno in preverljivo, saj vsak od ključnih in podrejenih ciljev vključuje kazalnike učinka, s katerimi se bo preverjalo doseganje ciljev. V obeh državah obstajajo druge ustrezne politike na nacionalni in lokalni ravni, katerih cilj je obravnavati diskriminacijo Romov na nekaterih področjih, kot sta izobraževanje ali interseksionalna diskriminacija Rominj.

1 Raziskovalni cilji in metodologija

To poročilo je rezultat raziskave, ki je bila izvedena v okviru projekta PRESS,¹ ki ga koordinira Minority Rights Group Europe² ob sodelovanju dveh partnerjev – Centra za državljanske in človekove pravice (Poradňa)³ na Slovaškem in Združenja EPEKA⁴ v Sloveniji. Cilj raziskave je bil opredeliti trenutni obseg diskriminacije Romov vključno z diskriminacijo romskih žensk in njihovimi življenjskimi izkušnjami ter dostop do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji.

V obeh državah je bila junija in julija 2022 opravljena vrsta polstrukturiranih intervjujev z različnimi skupinami. Kvalitativno raziskavo na Slovaškem je izvedel Center za državljanske in človekove pravice (v nadaljevanju: center). Obsegala je 31 polstrukturiranih intervjujev z romskimi aktivisti (21 romskih žensk in 10 romskih moških), ki živijo v 18 izbranih skupnostih na področju Prešova in Košic, kjer so bili v preteklosti zabeleženi primeri diskriminacije. Poleg tega so nekateri od teh aktivistov pomembne informacije podali tudi o dogajanju izven svojih skupnosti. Posledično pa so se zastavila širša vprašanja glede diskriminacije. Center se je močno oprl na svoje trenutne bogate izkušnje pri spremljanju človekovih pravic v romskih skupnostih in na obstoječe stike s številnimi romskimi aktivisti, ki živijo v bližini ali neposredno v skupnostih ter spremljajo varstvo pravic Romov v svojih krajih. Poseben poudarek je bil namenjen navezovanju stikov z romskimi aktivistkami, da bi dokumentirali trenutne primere medsektorske diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti in spola. Intervjuji z aktivisti so bili opravljeni prek video klicev ali

osebno. Te intervjuje smo dopolnili s petimi dodatnimi intervjuji z izbranimi pravnimi strokovnjaki (vključno z izvršnim predstavnikom slovaškega organa za enakost), s katerimi se je preverjalo izvajanje protidiskriminacijske zakonodaje z namenom zbiranja trenutnih pogledov na pomanjkljivosti njenega izvajanja in ovire pri dostopu do pravnega varstva v primerih diskriminacije.

V Sloveniji so kvalitativni del raziskave opravile predstavnice društva EPEKA, so. p., in predstavnice Društva za povezavo romskih žensk Loli Luludi, ki imajo pri svojem delu vsakodnevne stike z romsko skupnostjo. Vsi polstrukturirani intervjuji so bili opravljeni v prisotnosti člana romske skupnosti, ki je po potrebi pomagal pri prevajanju. Intervjuvanih je bilo 50 romskih posameznikov (25 žensk in 25 moških), od katerih je bilo 70 odstotkov prebivalcev Maribora, s katerimi so bili opravljeni osebni intervjuji, 30 odstotkov intervjuvancev pa je bilo iz Prekmurja, Dolenjske in Ljubljane, z njimi pa so bili opravljeni spletni intervjuji. Poleg tega je bilo opravljenih 17 polstrukturiranih intervjujev s sedmimi predstavniki organizacij civilne družbe, tremi romskimi aktivisti in sedmimi pravniki. Za pridobitev informacij o stališčih in dožemanju večinskega prebivalstva o Romih je bil pripravljen spletni vprašalnik, ki ga je izpolnilo 18 anketirancev.

Empirična raziskava je bila dopolnjena s pregledom ugotovitev obstoječih raziskovalnih podatkov iz prejšnjih let. Namen tega poročila je povzeti ugotovitve empirične in dokumentacijske raziskave ter zagotoviti primerjalni pregled različnih področij diskriminacije Romov in njihovega dostopa do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji.

2 Romsko prebivalstvo na Slovaškem in v Sloveniji

	Slovaška	Slovenija
Številčnost romskega prebivalstva	<p>Slovaška republika ima 5,45 milijona prebivalcev, poleg slovaške etnične večine pa v državi živijo tudi številne manjšine. Romi so za Madžari druga največja etnična skupina v državi. Po zadnjem popisu iz leta 2021 se je za Rome opredelilo 67.179 ljudi (1,23 % prebivalstva).⁵ Najnovejša obsežna raziskava na vladni ravni, v kateri je bil narejen popis romskega prebivalstva na Slovaškem – <i>Atlas romskih skupnosti 2019 (Atlas)</i>, je pokazala, da v 825 občinah živi približno 417.000 (7,65 odstotka) Romov, in na splošno ocenjuje, da je na Slovaškem 450.000 (8,25 odstotka) oseb romske narodnosti (v Atlasu niso zajete vse občine z Romi).⁶ Nezanemarljiva razlika v številu je posledica drugačne metodologije atlasa, pri čemer podatki temeljijo na zaznani etnični pripadnosti, pripisani ljudem v raziskavi. Ta ocena se pogosto uporablja v razpravah o politikah, povezanih z Romi.</p>	<p>Po podatkih popisa iz leta 2002 je v Sloveniji 3.246 Romov (0,1 odstotka prebivalstva). Od leta 2002 se etnična pripadnost prebivalstva v popisih ne beleži, zato posodobljenih uradnih podatkov o številu Romov v Sloveniji ni. Raziskava Inštituta RS za socialno varstvo iz leta 2014 kaže, da v Sloveniji živi 11.700 (0,5 odstotka) Romov, vendar je po ocenah romskih aktivistov in drugih deležnikov ta številka danes še višja.⁷</p>
Regije z največjim številom romskega prebivalstva	<p>Podatki iz atlasa kažejo, da je romsko prebivalstvo razpršeno po vseh regijah Slovaške, vendar večina živi v vzhodnem delu države (samoupravni regiji Prešov in Košice).⁸ Približno 300.000 Romov živi v strnjениh skupnostih, od tega jih 56.000 živi zunaj vasi, 151.000 na obrobju vasi in 129.000 v vaseh. Preostalih 117.000 Romov živi integrirano med večinskimi prebivalstvom.⁹ Življenjske razmere v romskih skupnostih se razlikujejo, vendar so v primerjavi z večinskimi prebivalstvom na splošno precej slabše.</p>	<p>Avtotoni Romi, tj. Romi, ki v Sloveniji živijo že dolgo časa, živijo v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in v Posavju, medtem ko pripadniki romske skupnosti, ki so se v Slovenijo priselili konec šestdesetih let prejšnjega stoletja, predvsem z območij nekdanje Jugoslavije, živijo v večjih mestih, kot so Maribor, Velenje, Ljubljana, Celje, Jesenice in Radovljica. Po popisu iz leta 2002 so kraji z največjim številom uradno opredeljenih Romov Maribor (613), Novo mesto (562), Murska Sobota (439), Ljubljana (218), Puconci (137), Kočevje (127), Šentjernej (98), Metlika (90), Lendava/Lendva (86), Tišina (86) in Črnomelj (85).¹¹</p>
Jezik, ki ga uporabljajo Romi	<p>V skoraj polovici (47 odstotkov) romskih skupnosti je najprimernejši jezik sporazumevanja romščina. V 35 odstotkih skupnosti je to slovaščina, v 18 odstotkih pa madžarščina, večinoma na jugu države. Romske skupnosti zelo pogosto uporabljajo jezik lokalne večine, njihova jezikovna asimilacija pa je v veliki meri odvisna od bližine večine.¹²</p>	<p>V Sloveniji je romski jezik med Romi zelo razširjen, vendar so na različnih geografskih območjih prisotna različna narečja, kar omejuje sporazumevanje v romskem jeziku med pripadniki romske skupnosti. Leta 2021 je romska skupnost ob svetovnem dnevu romskega jezika ponovno poudarila, da je treba učenje romščine vsaj prostovoljno vključiti v formalne izobraževalne sisteme, da bi spodbudili ohranjanje romskega jezika in kulturne dediščine med romskimi otroki in mladostniki.¹³</p>

Opaziti je, da je v obeh državah uradno število Romov, registriranih z nacionalnim popisom prebivalstva, bistveno nižje od podatkov, ki jih zagotavljajo drugi raziskovalni viri. Na to neskladje močno vpliva dejstvo, da se številni

posamezniki ne želijo odkrito opredeliti kot Romi, običajno zaradi strahu pred stigmatizacijo in drugimi negativnimi posledicami.¹⁴

3 Glavna področja diskriminacije Romov na Slovaškem in v Sloveniji

V obeh državah je vzrok za nenehno diskriminacijo in izključevanje Romov splošno razširjen negativen odnos večinskega prebivalstva do Romov. V Sloveniji smo motive za ta stališča iskali s polstrukturiranimi intervjuji s predstavniki romske skupnosti, s spletno anketo s pripadniki večinskega prebivalstva ter z analizo obstoječih virov. Od 50 anketiranih Romov jih je le 11 navedlo, da imajo s pripadniki večinskega prebivalstva pristne prijateljske ali družinske odnose, ostali pa so imeli z večinskim prebivalstvom predvsem uradniške stike. Intervjuvanci so mnenja, da diskriminacija s strani večinskega prebivalstva temelji na stereotipih in nepoznavanju romske kulturne dediščine. Pomanjkanje stikov je tudi posledica vidne prostorske segregacije med Romi in večinskim prebivalstvom. Stereotipi, povezani z romsko skupnostjo, so še vedno prisotni, saj pripadniki večinskega prebivalstva Rome pogosto opisujejo kot lene, neizobražene, tradicionalne in vpletene v kriminalne dejavnosti ter ne vidijo razloga za osebne stike z njimi. Eden od primerov diskriminacije romske skupnosti so bili protesti na območju Maribora, ko so leta 2013 odprli prvo romsko restavracijo v Sloveniji.¹⁵ Vendar pa je pomanjkanje interakcij med Romi in večinskim prebivalstvom dvosmeren pojav, saj imajo tudi pripadniki romske skupnosti določene stereotipe in nezaupanje do večinskega prebivalstva kot posledica lastnih negativnih izkušenj.

Evropska agencija za temeljne pravice (FRA) je leta 2018 ugotovila, da so najhujše oblike anticiganizma prisotne v številnih državah, tudi na Slovaškem, in še naprej ovirajo vključevanje Romov.¹⁶ Okolje se v zvezi s tem na Slovaškem v zadnjih letih ni bistveno spremenilo, kar je razvidno iz dejstva, da sedanja slovaška vlada priznava, da protiromski rasizem v družbi obstaja, prizadevanja za njegovo preprečevanje pa so opisana v veljavni strategiji vključevanja Romov do leta 2030.¹⁷

V Sloveniji ima 39 od 50 anketiranih Romov z večinskim prebivalstvom samo uradniške stike.

Na Slovaškem se je 80 odstotkov vprašanih v raziskavi strinjalo s trditvijo, da Romi uživajo nezasluzene ugodnosti in zlorablajo socialni sistem, skoraj dve tretjini vprašanih pa sta imeli odkrito negativne stereotipe o Romih.¹⁸

Na Slovaškem so romski aktivisti poročali, da je diskriminacija Romov pogosta na različnih področjih – odvisno od tega, kaj subjektivno dojemajo kot najbolj problematično v svoji soseski ali regiji, diskriminacijo pa so pogosto povezovali s konkretnimi primeri, vključno z zdravstvenim varstvom (kar so zlasti omenile aktivistke), zaposlovanjem in dostopom do javnih storitev. Nekaj jih je menilo, da je diskriminacije Romov manj ali da se ta kaže na prikrit način.

»Veste, ljudje še vedno mislijo, da nočemo delati, da igramo violine in da naše ženske hodijo naokoli v dolgih pisanih krilih. Tudi v trgovinah se pogosto soočamo z diskriminacijo; prodajalci nas spremljajo veliko bolj kot druge in opazujejo vsak naš gib, čeprav nakupujemo kot vsak drug normalen človek.«

Rom iz Slovenije

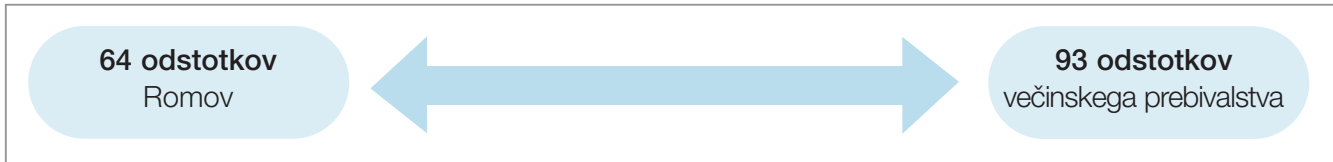
Stanovanja

V številnih romskih skupnostih v obeh državah še vedno prevladujejo neprimerna bivališča ter pomanjkanje dostopa do varne pitne vode, elektrike, sanitarij in ustrezne infrastrukture. Na Slovaškem so za stanovanjsko politiko že dolgo značilni množične prisilne izselitve in postavljanje zidov, ki ločujejo Rome od Neromov. Precejšnje število Romov je prav tako podvrženo stanovanjski segregaciji, podstandardnim stanovanjem, pomanjkanju dostopa do osnovne infrastrukture in, kar je pomembno, pomanjkanju dostopa do pitne vode ter številnim dodatnim pomanjkljivostim.¹⁹ Občine pogosto gradijo najemna stanovanja, zlasti manjših dimenzij, na segregiranih lokacijah, kar zmanjšuje kakovost stanovanj in povečuje s tem povezane stroške. Koncentracijo revnih gospodinjstev na eni lokaciji pogosto spremljajo negativni sinergijski učinki, kot so poglobljanje revščine, omejena dostopnost do šol, zdravstvenih ustanov in drugih storitev,

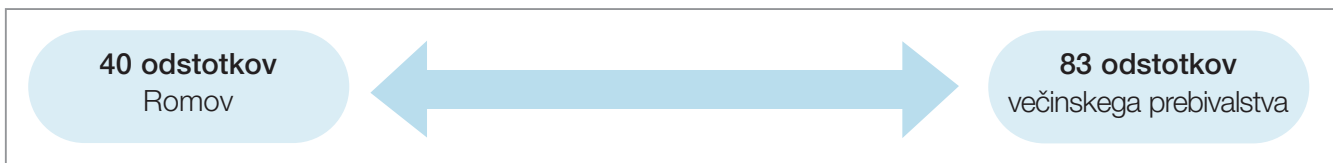
propadanje stanovanj ali večja stopnja kriminala, ki še posebej prizadene Rome iz marginaliziranih skupnosti.²⁰ V strategiji vključevanja Romov 2030 je priznано, da so

socialna izključenost, revščina in diskriminacija na stanovanjskem trgu glavni dejavniki, ki ohranjajo marginalizacijo Romov na tem področju.²¹

Dostop do vodovodnega omrežja na Slovaškem:²²

Dostop do kanalizacijskega sistema na Slovaškem:²³

Slovaški romski aktivisti iz nekaterih skupnosti so opozorili na strukturna vprašanja, ki se tam še vedno pojavljajo, vključno z več družinami, ki živijo v majhnih zavetiščih brez osnovne infrastrukture, kjer je več sto ljudi odvisnih od enega vodnjaka ali od drugih Romov, ki živijo v boljših razmerah in jim lahko zagotovijo vodo. Nekateri aktivisti sami še vedno živijo v neustreznih razmerah, brez dostopa do pitne vode in v nevarnosti ponavljajočih se poplav iz bližnje reke. Romi, ki živijo v neformalnih naseljih, se soočajo zlasti z ovirami pri zakonitem dostopu do električne energije. Aktivisti so opozorili še na pomanjkanje interesa lokalne občine, da bi zaprosila za razpoložljiva sredstva EU za reševanje teh razmer. Drugi so poročali o težavah pri najemu ali nakupu stanovanja zaradi nasprotovanja pripadnikov večinskega prebivalstva.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je v svojih letnih poročilih²⁴ večkrat opozoril na stanovanjsko problematiko romske skupnosti. Najbolj pereč problem je pravna in komunalna neurejenost romskih naselij. Po varuhovih ugotovitvah je razvoj naselij prepočasen, predvsem zaradi neukrepanja občin in vlade, kar pomeni, da so nove generacije prikrajšane za temeljne človekove pravice, kot sta dostop do pitne vode in sanitarij. Po mnenju varuha človekovih pravic je elektrika osnovna dobrina, ki je v nekaterih primerih nujna za preprečevanje ogrožanja življenja in zdravje posameznikov, še posebej pomembna pa je pri zagotavljanju osnovnih minimalnih standardov za izobraževanje. Varuh meni, da morajo občine državljanom zagotoviti ustrezen dostop do pitne vode brez diskriminacije, zlasti v romskih naseljih, ne glede na pravni status zemljišča, na katerem ta stojijo.

»V eni majhni sobi živi pet ljudi, za 400 ljudi je na voljo le en vodnjak, voda pa ni dobra za zdravje in otroci imajo ekceme. Nimamo se kje umiti, otroci pa se nimajo kje umiti, ko gredo v šolo. Umivamo se samo v vedru.«

Romska aktivistka, Hermanovce, Slovaška

Izobraževanje

Številni romski otroci se soočajo z razširjeno diskriminacijo pri dostopu do izobraževanja, saj so nesorazmerno in neupravičeno nameščeni v posebne šole, segregirane osnovne šole in razrede, kar je v obeh državah pogosto pojav. Na ta problem so opozorili slovaška varuhinja človekovih pravic,²⁵ slovaški organ za enakost²⁶ in nacionalna strategija za Rome.²⁷ Poleg tega je Slovaška zaradi nenehne diskriminacije romskih otrok v rednem in posebnem izobraževanju pred Evropsko komisijo v postopku za ugotavljanje kršitev zaradi kršitve direktive EU o rasni enakosti.²⁸

Aktivisti, s katerimi so se pogovarjali v obeh državah, so poročali o segregaciji v šolah. Na Slovaškem so izpostavili vrsto globoko zakoreninjenih strukturnih problemov, kot so veliko število otrok v posebnih šolah in razredih, »beli beg« neromskih otrok ter nizka kakovost izobraževanja v ločenih rednih šolah in razredih. Nekateri med njimi so posebej izpostavili tudi problem poklicnih šol, zgrajenih v nekaterih skupnostih, ki jih številni romski otroci obiskujejo po osnovni šoli, tam pa so deležni zelo nizke kakovosti izobraževanja, ki pogloblja njihovo segregacijo.

»Ko gredo otroci iz ločene šole v skupnosti v peti razred mešane šole v mestu, so strašno zaostali in se komajda spoprijateljijo z neromskimi otroki. Ne morejo jih dohiteti, zato šola nekatere otroke premesti v posebno šolo. 'Bell' starši se pritožujejo, da romski otroci zaostajajo za drugimi. V ločenih romskih šolah jih učijo peti in plesati. Imajo noro veliko pomočnikov, vendar brez kakovosti in rezultatov.«

Romska aktivistka, Bardejov, Slovaška

V Sloveniji so Romi nevladnim organizacijam večkrat poročali, da so romski otroci v razredih nezakonito ločeni od drugih otrok. Zaskrbljujoče je tudi, da so šolske oblasti nesorazmerno veliko romskih otrok razporedile v razrede učencev s posebnimi potrebami.²⁹ Lokalna nevladna organizacija je ocenila, da je 30–40 odstotkov učencev, ki obiskujejo šole in razrede za otroke s posebnimi potrebami, romskih otrok, čeprav Romi predstavljajo manj kot 1 odstotek celotnega prebivalstva.³⁰

»Moj sin ni opravil tretjega razreda, moral bi ga ponavljati, vendar mi je njegova učiteljica rekla, da bi bilo zanj bolj smiselno, če bi obiskoval posebno šolo. Da mu bo tam lažje in da bo imel boljše ocene. In jaz sem se strinjala. Zdelo se mi je, da bi bilo tako lažje za vse. Ne morem mu pomagati, nisem končala šole, ne znam brati in pisati.«

Rominja iz Slovenije

Zaposlovanje

Diskriminacija Romov pri zaposlovanju je v obeh državah zelo razširjena, zlasti pri postopkih zaposlovanja. Na Slovaškem je raziskava, ki je vključevala pošiljanje prošenj za zaposlitev fiktivnih romskih in neromskih kandidatov delodajalcem, pri čemer so podatki v življenjepisih jasno nakazovali njihov izvor, to jasno pokazala: medtem ko je bilo 40,3 % neromskih kandidatov povabljenih na razgovor, 69,4 % pa jih je vsaj dobilo odgovor na prošnjo, je med Romi delež padel na samo 17,7 % povabljenih na razgovor in 37,1 % takšnih, ki so dobili kakšen odgovor.³¹ Center za državljanske in človekove pravice je v zadnjih letih večkrat dokumentiral primere diskriminatornih oglasov proti Romom, v katerih je bilo na primer odkrito navedeno: »Romom se ni treba prijaviti.«

Intervjuvanci v obeh državah so omenili primere, ko so se po telefonu odzvali na oglas za zaposlitev in bili obveščeni, da je delovno mesto na voljo, vendar jim je bilo na kraju samem, ko so jih delodajalci prepoznali kot

Rome, rečeno, da je delovno mesto že zasedeno. V Sloveniji je eden od predstavnikov podjetja, s katerim je bil opravljen intervju, omenil tihi dogovor v kadrovski službi (HR), da ne bodo zaposlovali Romov. Trdil je, da Romov, ko jih je podjetje v preteklosti zaposlilo, drugi sodelavci niso sprejeli, kar je močno vplivalo na kolektivno delovno klimo, saj so nekateri zaposleni celo zagrozili z odstopom, če bi zaposlili Roma. Diskriminacija na trgu dela negativno vpliva tudi na motivacijo pripadnikov romske skupnosti, da se prijavijo na razpise za delovna mesta; veliko romskih intervjuvancev je izjavilo, da se jim zdi nesmiselno prijavljati se na prosto delovno mesto, saj ga zaradi svoje etnične pripadnosti tako ali tako ne bi dobili. Na Slovaškem so Romi, tudi če se zaposlijo, pogosto zaposleni za krajši delovni čas, dokler ne dokažejo svoje zanesljivosti, šele pozneje pa dobijo pogodbo za polni delovni čas. Poleg tega se z Romi vse pogosteje sklene pogodba za določen čas, nato pa jih nadomestijo drugi Romi ali pa se zaposlijo brez pogodbe.

»Pred enim letom sem pomagala pri iskanju zaposlitev mlajšim ženskam iz naše skupnosti v bližnji tovarni. Po telefonu so jih sprejeli, ko pa so nato osebno prišle k delodajalcu, so jim povedali, da so delovna mesta zasedena. Pozneje pa sem videla, da je bilo to delovno mesto še vedno razpisano. Šla sem na kraj in jih soočila, zakaj oglašujejo delovna mesta, ki so domnevno zasedena, hkrati pa sem jim povedala, da lahko proti tej diskriminaciji sprožim pravne ukrepe. Vendar so si premislili in sprejeli vse romske ženske.«

Romska aktivistka, Spišská Nová Ves, Slovaška

»Pred nekaj meseci sem se udeležil še enega razgovora za službo. Želel sem delati v gostinstvu. Mislim, da mi je šlo zelo dobro. Znal sem odgovoriti na vsa vprašanja, čeprav še nikoli prej nisem delal v gostinstvu, vendar bi se hitro naučil, kako in kaj delati. Na razgovoru je bil šef restavracije do mene zelo prijazen, imel sem res dober občutek. Rekel je, da mi bo čez kakšen teden sporočil, ali sem dobil službo ali ne. In potem sem čakal na klic. En teden. Dva tedna. Potem sem poklical. Povedali so mi, da je prišlo do spremembe, da so našli primernejšega kandidata. In to se zgodi vsakič, ko grem na razgovor za službo. Ne prijavljam se na težka delovna mesta, za katera ne izpolnjujem pogojev in za katera vem, da jih ne morem dobiti. Toda kako naj ostanem motiviran za iskanje zaposlitve, če je nikoli ne dobim, ker so se odločili na podlagi barve moje kože?«

Rom iz Slovenije

Zloraba s strani policije

V slovaški družbi se je v preteklih letih stalno poročalo o primerih policijskega nasilja nad Romi in pomanjkanju dostopa do pravnega varstva na tem področju. Center za državljanske in človekove pravice, ki že vrsto let dokumentira policijsko brutalnost in zagotavlja pravno pomoč prizadetim osebam, je leta 2021 poročal o nenehnih incidentih vključno z resnimi pomanjkljivostmi pri preiskavah, ki niso izpolnjevale meril iz mednarodnega prava. Morebitni rasni motiv se na splošno omalovažuje in se tudi praktično ne preiskuje. Kazenska preiskava je bila v skoraj vseh primerih, ki jih je center obravnaval v preteklih letih, ustavljena v določeni fazi postopka, preden je prišla na sodišče. Nekatere od njih so na koncu pripeljale do nedavnih odločitev Evropskega sodišča za človekove pravice v korist romskih prosilcev, druge pa še vedno čakajo na odločitev sodišča v Strasbourgu.³² Center na podlagi svojega spremljanja na terenu poudarja, da veliko primerov na tem področju morda sploh ne bo prijavljenih, saj se prizadeti Romi morda bojijo viktimizacije in ne zaupajo institucijam, pristojnim za preiskave in pravosodje. Evropski center za pravice Romov (ERRC)³³ in Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI)³⁴ sta obravnavala tudi policijsko brutalnost. Slovaški mediji so obširno poročali o domnevnem slabem ravnanju policista z več romskimi otroki v Krompačah aprila 2020 med pandemijo covid-19, ko je bila celotna lokalna romska skupnost v karanteni, gibanje njenih prebivalcev zunaj skupnosti pa je bilo popolnoma omejeno.³⁵ Februarja 2022 je bila preiskava primera prekinjena,³⁶ medtem ko je Center za državljanske in človekove pravice, ki je v kazenskem postopku zastopal prizadete otroke, mnenja, da je preiskava neučinkovita. Poročila intervjuvanih aktivistov kažejo, da so primeri slabega policijskega ravnanja v nekaterih krajih do neke mere še vedno prisotni. Poleg tega so v nekaterih skupnostih poročali o rasnem profiliranju, pri čemer so navedli, da jih je policija obiskovala in preverjala, kdaj se vsak mesec izplačujejo državne socialne pomoči, ter kaznovala ljudi zaradi manjših prekrškov, kot so tehnične težave z avtomobili.

»Pred kratkim sem videl, da so policisti prišli v skupnost k starejšemu paru v sedemdesetih letih. Moški naj bi pretepel ženo. Njena družina je poklicala policiste, ti pa so mu, namesto da bi ga preiskali, zadali dva udarca. Želel sem posredovati, ali tako pomagata ljudem? Potem pa so to pustili pri miru.«

Romska aktivistka, Bidovce, Slovaška

V Sloveniji so nekateri romski intervjuvanci poročali tudi o tem, da so se srečali z diskriminacijo s strani policije. Rom je povedal, da je z njim leta 2013 grdo ravnal policist. Moškega in njegovega bratranca je policist ustavil med vožnjo z mopedom. Policista je zmotilo, da sta se Roma med seboj pogovarjala v romščini, in ju je začel žaliti. O primeru so poročali mediji,³⁷ kar je bila predvsem posledica dejstva, da je moški nepravilno ravnanje posnel na svoj mobilni telefon.

Druge oblike diskriminacije Romov

Diskriminacija Romov na Slovaškem se še vedno kaže tudi na drugih področjih. Romi so pogosteje etnično profilirani in vpleteni v kazenskopравни sistem kot Neromi.³⁸ Glede na nedavno raziskavo je 24,5 odstotka romskih anketirancev poročalo, da so oni ali nekdo v njihovem gospodinjstvu v zadnjem letu doživeli neposredno diskriminacijo v trgovinah, 27,3 odstotka v občinskih uradih in 23,3 odstotka pri dostopu do javnih prostorov (kot so restavracije, lokali in hoteli).³⁹ Center za državljanske in človekove pravice je leta 2019 opravil spremljanje, ki se je posebej osredotočilo na diskriminacijo na področju javnih nastanitev, ter ugotovil, da v nekaterih krajih še vedno prihaja do diskriminacije.⁴⁰

Slovaški romski aktivisti so opozorili tudi na diskriminacijo pri dostopu do javnih prostorov, zlasti da Romom ni bil omogočen vstop v restavracije, lokale ali letna kopališča, pri čemer so se ponujale lažne utemeljitve (na primer, da so vse mize rezervirane ali da je potrebna klubska izkaznica). Medtem ko se v številnih krajih te težave ne pojavljajo, se zdi, da so v nekaterih drugih globoko zakoreninjene, čeprav so nekateri aktivisti sprejeli pravne ukrepe proti njim. Romi v teh skupnostih se nagibajo k temu, da to jemljejo kot dolgoročni status quo, in obiskujejo druge javne prostore, kjer nimajo težav. Kot potencialna težava je bil izpostavljen tudi dostop do frizerjev, saj nekateri med njimi izbirajo med romskimi ženskami glede na njihov družbeni položaj. Zaznan družbeni status je dejavnik tudi v restavracijah, ko izbirajo posamezne goste in strežejo samo dobro oblečenim Romom.

»Smo v letu 2022 in Romi še vedno ne morejo v bar ali restavracijo. Moja hči je šla s prijateljicami na kavo, pa jih niso spustili, ker naj bi imeli zasebni dogodek. To je zelo žalostno. Rominja je hodila v srednjo šolo v mestu Košice, kjer se nikoli ni srečala s takšno diskriminacijo.«

Romska aktivistka, Sabinov, Slovaška

V Sloveniji so pripadniki romske skupnosti v intervjujih pogosto omenjali diskriminacijo, s katero so se soočali v stikih z uradniki, in večkrat poročali, da so jih zdravstveni delavci odpustili brez ustrezne obravnave; njihovih težav ne poslušajo in jih ne jemljejo resno. Upravne enote redno zavračajo Rome, ki pogosto potrebujejo dodatno podporo pri razumevanju in razlagi birokratskih postopkov.

V Sloveniji se diskriminacija romske skupnosti širi tudi v medijih, kar vpliva na javno mnenje, zato bi bilo treba tovrstno poročanje vsekakor sankcionirati in omejiti. Pri poročanju o kaznivih dejanjih, ki jih storijo pripadniki romske skupnosti, številni mediji poudarjajo, da so bili storilci Romi. Tako lahko v medijih zasledimo naslove, kot so: »Romskemu izživljanju nad prebivalci Šentjerneja ni videti konca«,⁴¹ »Prebivalce Kočevja ustrahujejo mladoletni Romi«,⁴² »11-letnega dečka pretepli trije romski sošolci«,⁴³ »Rom gluho nememu Romu ukradel polno denarnico«,⁴⁴ »Bizarno, toda resnično: Kočevski Romi so se znašli na policijski postaji – da bi identificirali ilegalnega migranta, ki jim je ukradel kombi!«,⁴⁵ Pozitivne zgodbe o Romih v medijih so redke, vendar je bilo leta 2020 objavljenih več prispevkov o tem, kako je Rom ustavil policista pri ropu banke, kar je takoj postalo spletni hit.⁴⁶

Mladi slovenski Rom se je odločil pridobiti vozniško dovoljenje. Njegov inštruktor v avtošoli ni vedel, da je Rom, in je na urah pogosto izrekal rasistične pripombe o Romih, jih imenoval »cigani« in izražal diskriminatorna stališča. Ker se mladenič v avtošoli ni več dobro počutil, se je odločil zamenjati šolo. Ko je z materjo, ki mu je pojasnila, zakaj želi sin zapustiti šolo, šel po zaključno spričevalo, je administratorka v avtošoli arogantno dejala, da mora preveriti, ali je plačal vse šolnine, preden lahko zapusti šolo.

Zdravstveno varstvo

Na Slovaškem je veliko Romov, ki živijo v ločenih skupnostih, izpostavljenih kritičnim ravnam zdravju škodljivih snovi, kar prispeva k njihovem izrazito slabemu zdravstvenemu stanju. Večina jih je izpostavljena tudi okoljskim nevarnostim. Poleg tega se Romi, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, soočajo z različnimi težavami pri javnih zdravstvenih storitvah vključno z etnično diskriminacijo.⁴⁷ Eden od razlogov za slabo vključenost romskih skupnosti v zdravstvene storitve je razdalja med zdravstvenimi ustanovami in njihovimi prebivališči.⁴⁸ V strategiji za enakost, vključenost in sodelovanje Romov do leta 2030 je priznано, da je zdravje Romov, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, bistveno

slabše od zdravja pripadnikov večinskega prebivalstva, zato je cilj strategije odpraviti neenakosti, s katerimi se Romi soočajo pri dostopu do zdravstvenega varstva.⁴⁹

Večplastna in medsektorska diskriminacija romskih žensk

Romske ženske se v obeh državah pogosto soočajo z večplastno in medsektorsko diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti in spola. Center za državljanske in človekove pravice je v preteklih letih na Slovaškem nenehno dokumentiral primere medsektorske diskriminacije in ugotovil, da so ti še posebej razširjeni in izraziti na področju reproduktivnega zdravstvenega varstva. Romske ženske v številnih bolnišnicah pogosto doživljajo segregacijo na porodniških oddelkih, rasno nadlegovanje in poniževanje, zanemarjanje, fizično omejevanje in zlorabo med porodom ter napake, povezane s privolitvijo po poučitvi in odločanjem o njihovem zdravljenju. V številnih bolnišnicah še vedno obstajajo sistemski diskriminatorni ukrepi in politike.⁵⁰ Slovaške romske aktivistke so prav tako na splošno potrdile, da se diskriminacija Rominj na področju reproduktivnega zdravstvenega varstva nadaljuje, pri čemer so poudarile, da v več bolnišnicah na porodniških oddelkih še vedno obstajajo ločene »romske sobe«, da obstajajo ločena stranišča in tuši za romske ženske ter da zdravstveno osebje z romskimi ženskami ravna nespoštljivo in jim daje občutek manjvrednosti. Poročali so tudi o segregaciji romskih dojenčkov na pediatričnih oddelkih. Med drugimi težavami, o katerih so poročali, sta bila tudi oklevanje reševalnih vozil, da bi se hitro odzvala na primere v skupnosti, in zavračanje lokalnih zobozdravnikov, da zdravijo romske paciente, namesto tega pa so jih pošiljali v oddaljeno zobozdravstveno službo v drugem mestu. Slovaški romski aktivisti so poleg reproduktivnega zdravstvenega varstva omenili tudi druga področja, kot sta dostop do zaposlitve in izobraževanja, pri čemer se romske ženske pogosto soočajo z diskriminacijo. Eden najresnejših primerov medsektorske diskriminacije romskih žensk je bila praksa prisilne sterilizacije, ki se je na Slovaškem in v nekdanji Češkoslovaški izvajala med letoma 1966 in 2004.⁵¹ Novembra 2021 se je slovaška vlada končno opravičila za to prakso, ki je večinoma prizadela romske ženske,⁵² vendar se o odškodninski shemi še vedno razpravlja in v času pisanja tega poročila še ni bila vzpostavljena.

V obeh državah je običajno, da morajo romske ženske pogosto skrbeti za družino in imajo manj možnosti za študij ali delo. V Sloveniji je bil med intervjuji omenjen primer, ko se je romska ženska želela udeležiti pristočasne dejavnosti, vendar ji družinski člani tega niso dovolili, ker niso mogli nadzorovati, s kom se družijo in kaj počne.

Slovenski aktivisti so omenili tudi otroške poroke, ki so pogosta praksa.

»Ko je moja snaha letos rodila, reševalno vozilo ni želelo priti dlje od mostu do naše skupnosti. V reševalnem vozilu so jo okregali in dejansko je rodila v avtu. Potem so jo dali v romsko sobo. Več dni ji niso zamenjali krvaveče rjuhe.«

Romska ženska aktivistka, Jarovnice, Slovaška

Vpliv pandemije covid-19

Pandemija covid-19 je na Slovaškem na številnih področjih še povečala obstoječe pomanjkljivosti pri varstvu pravic Romov. Da bi preprečili širjenje pandemije v slovaški družbi, tudi med Romi, so slovaški državni organi od marca 2020 do pomladi 2021 uvedli karantene na območjih številnih marginaliziranih romskih skupnosti. Slovaška varuhinja človekovih pravic in nevladne organizacije so temu pristopu nasprotovale kot očitno nesorazmernemu, ki omejuje individualno svobodo gibanja in druge svoboščine več tisoč Romov ter je potencialno diskriminatoren, saj so karantene prizadele le marginalizirane romske skupnosti. Poleg tega slovaška vlada ni sprejela pozitivnih ukrepov, ki bi učinkovito varovali zdravje romskih skupnosti med pandemijo, kot sta učinkovit dostop do pitne vode in enakopraven dostop do cepljenja: to je bilo v glavnem zagotovljeno prek spletnega registracijskega sistema, ki zahteva tehnično znanje in dostop do elektronskih naprav, kot sta računalnik ali pametni telefon, ki ju številni Romi nimajo. Eden od slovaških romskih aktivistov iz skupnosti v karanteni je dejal, da so se počutili kot »lovne živali nekje v rezervatu«, medtem ko sta jih varovala policija in vojska, nad njihovimi glavami pa so leteli droni, ki so jih patroljirali. Dostop so imeli le do predragih paketov hrane, ki so jim jih priskrbeli od zunaj, primanjkovalo pa jim je tudi razkužil, toaletnega papirja in drugih vsakodnevnih potrebščin. Nekateri slovaški romski aktivisti so poudarili, da je pandemija poslabšala odnose z večinskim prebivalstvom v njihovih skupnostih, saj so Rome dojemali kot potencialne vire okužb, ki jih je bilo treba držati na razdalji, na primer pri vstopu v lokalno trgovino z živili. Poročali so tudi, da so bili med pandemijo, ko so nekateri delodajalci odpuščali osebe, Romi običajno med tistimi, ki so bili odpuščeni prvi.

Na Slovaškem so med prekinitvijo pouka v živo romski otroci brez računalnikov in dostopa do interneta nazadovali, številni učitelji pa niso uspeli ohraniti kontinuitete njihovega izobraževanja.⁵³ Podobno je bilo v Sloveniji med prvim valom pandemije med zaporo, ko šole niso imele protokolov za šolanje na domu in zaradi

pomanjkanja tehnične opreme številni romski otroci niso mogli v celoti sodelovati pri izobraževanju. Poleg tega številne velike romske družine živijo v razmeroma majhnih stanovanjih, v katerih otroci niso imeli svojega prostora, da bi lahko sledili spletnemu pouku, ne da bi jih pri tem motili drugi družinski člani.

»Naša skupnost je bila med pandemijo več tednov zaprta. Tega nismo mogli razumeti. Povsod so bili policisti, po vsej skupnosti so bili policijski trakovi, niso nas hoteli spustiti ven. Zakaj bi morali vsi trpeti zaradi nekaj okuženih ljudi?«

Romski aktivist, Bystrany, Slovaška

»Naši otroci se med pandemijo niso učili dovolj. Na splošno jih ne morejo pravilno naučiti brati, pisati in računati. Resnično ne znajo ničesar. Potem nadaljujejo le v poklicno šolo neposredno v vasi, ki je izključno romska šola.«

Romska aktivistka, Jarovnice, Slovaška

4 Dostop do pravnega varstva

Kot članici EU imata obe državi sprejeto protidiskriminacijsko zakonodajo in ustanovljen organ za enakost v skladu z direktivo o rasni enakosti.⁵⁴

Čeprav so slovaški pravni strokovnjaki, s katerimi so bili opravljeni razgovori, izpostavili vrsto posebnih vprašanj za nadaljnje izboljšanje Zakona o preprečevanju diskriminacije, so se strinjali, da je njegovo sedanje besedilo v svojih temeljih ustrezno in zagotavlja zadostno pravno podlago za učinkovito uveljavljanje pravice diskriminiranih oseb – pod pogojem, da ga sodišča učinkovito izvajajo. Vsi so izpostavili njegovo omejeno

praktično izvajanje kot stalno oviro za doseganje učinkovitega dostopa do pravnega varstva na tem področju. Strokovnjaki so posamično izpostavili različna pravna vprašanja, ki diskriminiranim osebam preprečujejo dostop do pravnega varstva na sodiščih, zlasti sledeče:

- Splošno razširjena nepripravljenost sodišč, da bi ugotovila, da je prišlo do rasne diskriminacije.
- Pomanjkanje globljega razumevanja protidiskriminacijske zakonodaje kot take in slaba splošna kakovost odločanja zaradi nezadostnega

	Slovaška ⁵⁵	Slovenija
Protidiskriminacijska zakonodaja	Zakon o enakem obravnavanju na določenih področjih in varstvu pred diskriminacijo	Zakon o varstvu pred diskriminacijo
Leto posvojitve	2004	2016
Zaščita	<p>Rasa/etnično poreklo je zaščitena značilnost pri dostopu do socialne pomoči, socialnega zavarovanja, denarne socialne pomoči in socialnih ugodnosti, zdravstvenega varstva, izobraževanja, blaga in storitev, vključno s stanovanji in zaposlitvijo.</p> <p>Zakon prepoveduje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neposredno diskriminacijo • posredno diskriminacijo • nadlegovanje • spolno nadlegovanje • viktimizacijo • navodila za razlikovanje • spodbujanje k diskriminaciji 	<p>Rasa/etnično poreklo je zaščitena značilnost pri dostopu do socialne pomoči, socialnega zavarovanja, denarne socialne pomoči in socialnih ugodnosti, zdravstvenega varstva, izobraževanja, blaga in storitev, vključno s stanovanji in zaposlitvijo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • neposredna diskriminacija • posredna diskriminacija • nadlegovanje • spolno nadlegovanje • diskriminacija na podlagi zaznavanja • sodna odredba, odredba ali drugo navodilo za diskriminacijo osebe zaradi določene osebne okoliščine • spodbujanje k diskriminaciji • povračilni ukrepi • hude oblike diskriminacije: večkratna diskriminacija, množična diskriminacija, dolgotrajna ali ponavljajoča se diskriminacija in diskriminacija, ki ima za diskriminirano osebo težko popravljive posledice v smislu povzročanja škode njenemu pravnemu položaju, pravicam ali obveznostim – zlasti kadar je storjena v zvezi z otroki ali drugimi ranljivimi osebami
Actio popularis	V skladu s slovaškim protidiskriminacijskim zakonom lahko tožbe sprožijo organ za enakost in pravne osebe, ki se ukvarjajo z varstvom pred diskriminacijo, kot so nevladne organizacije za človekove pravice, v primerih, kjer diskriminacija lahko vpliva na pravice, interese ali svobodščine velikega ali nedoločene števila oseb, ki jih varuje zakon, ali če bi bil javni interes zaradi te kršitve drugače resno ogrožen. ⁵⁶	<i>Actio popularis</i> v slovenskem pravu ne obstaja, obstaja pa sistem kolektivnih tožb, ki so podobne <i>actio popularis</i> in imajo lahko učinek <i>ergo omnes</i> . Kolektivne tožbe lahko sprožijo posamezniki, nevladne organizacije in drugi deležniki, zajemajo pa predvsem civilna, gospodarska in delovna razmerja.

»Čeprav je mogoče vsako zakonodajo sčasoma izboljšati, menim, da je sedanji zakon o preprečevanju diskriminacije v bistvu ustrezen. Večja težava je njegovo izvajanje, ki je po mojem mnenju še vedno zelo slabo. Sodniki ne vedo, kako ugotoviti, kaj je diskriminacija in kaj ne. Zavračajo primere očitne diskriminacije, po drugi strani pa so sposobni ugotoviti diskriminacijo v primerih, ki vključujejo kakšno drugo možno nepravico, ki pa ni diskriminacija.«

Zuzana Magurová, slovaška odvetnica

»Na podlagi svojih praktičnih izkušenj pri zastopanju Romov v protidiskriminacijskih sporih so pravne ovire pri dostopu Romov do pravnega varstva na Slovaškem strukturne in trajajo že leta brez bistvenih izboljšav. Sodišča še vedno nerada ugotavljajo rasno diskriminacijo, in tudi če jo ugotovijo, ne prisodijo nobene ali v najboljšem primeru le simbolično finančno odškodnino. Zdi se mi, da v večini primerov zmanjšujejo resnost rasne diskriminacije kot kršitve človekovih pravic in zanemarjajo njen prima facie vpliv na človekovo dostojanstvo. Pojavljajo se tudi rasni stereotipi, ki se odražajo v nekaterih sodnih odločitvah. Sodni zaostanki so resna ovira. Sodni postopki v zvezi z diskriminacijo trajajo neverjetno dolgo. Za ilustracijo naj navedem, da še vedno zastopam Rome, ki jim je bil zaradi njihove etnične pripadnosti zavrnjen dostop do bara, tožbo so vložili leta 2006 in do danes neuspešno uveljavljajo pravico. V teh razmerah Romi neradi ukrepajo na sodišču v svojih primerih diskriminacije.«

Vanda Durbáková, odvetnica Centra za državljanske in človekove pravice, Slovaška

»Po mojem mnenju je glavna ovira za dostop do sodnega varstva na Slovaškem za diskriminirane osebe nepripravljenost, nezmožnost in dobesedno nenaklonjenost državnih organov. Ta je tako obsežna, da se mi zdi, kot da je vlada ustanovila svoje institucije, da bi ohranila status quo. Namesto da bi se ukvarjale z obstoječimi ovirami, si institucije prizadevajo te ovire ohraniti. Ljudem, ki so bili diskriminirani, sedanje državne institucije v bistvu še naprej pošiljajo to sporočilo: O čem govoriš? Niste bili diskriminirani, to je bil standardni postopek, zakaj se pritožujete? Prizadete osebe ne le da nimajo dostopa do institucij, ampak te institucije tudi ne delujejo pravilno, ko se jim pristopi. Ključ do izboljšanja razmer je, da imamo kakovostne in neodvisne institucije, ki proaktivno zagotavljajo zaščito pred diskriminacijo, tega pa še vedno ni.«

Janka Debrecéniová, namestnica izvršnega direktorja, Državljan, demokracija in odgovornost, Slovaška

poznavanja protidiskriminacijske zakonodaje s strani sodnikov, pri čemer predvsem uporaba načela obrnjenega dokaznega bremena⁵⁷ še vedno ni pravno dosledna.

- Velika nepripravljenost sodišč, da bi dodelila denarno odškodnino za nepremoženjsko škodo (če je odškodnina dodeljena, je v glavnem simbolična).
- Težnja sodišč za zmanjšanje resnosti rasne diskriminacije in spregledanje oz. nerazumevanje vpliva diskriminacije na človekovo dostojanstvo.
- V nekaterih primerih je bila ugotovljena določena pristranskost pri obravnavi primerov diskriminacije romske manjšine.
- Predolgo trajanje sodnih postopkov (običajno več let) ter potrebna vztrajnost, ki jo morajo pritožniki in njihovi pravni zastopniki vložiti, da bi nadaljevali postopek.
- Omejeno pravno sodelovanje slovaškega organa za enakost.

Strokovnjaki so menili, da so se z zamenjavo direktorja organa za enakost leta 2020 izboljšali njegova prepoznavnost in odnosi z javnostjo, vendar so nekateri trdili, da se organizacija ne osredotoča dovolj na najbolj pereča vprašanja v zvezi z diskriminacijo ali na njene

pravne posledice. Predlagali so, da bi morala svoji pristojnosti za reševanje sporov dati večjo prednost in imeti jasno strategijo reševanja sporov. Pravni strokovnjaki so izpostavili pomen krepitve institucionalne avtoritete organa za enakost v odnosu do vlade in drugih državnih institucij in posledično bi imele njegove ugotovitve in priporočila večji vpliv na javnost.

Predstavniki organa za enakost je v intervjuju priznal nekatere izzive, ki jih je bilo treba obravnavati. Izpostavil je nedavna prizadevanja za večjo prepoznavnost organa v javnosti in poudaril, da je pomembno povečati njegovo splošno verodostojnost in prepoznavnost, da se bo javnost zavedala, da lahko organ za enakost zagotavlja učinkovito pravno pomoč in da mu je mogoče zaupati. Vendar pa organizacija glede na obseg svojih odgovornosti nima dovolj osebja. Po mnenju predstavnika druge državne institucije priporočila organa za enakost v veliki meri ignorirajo, kar je zelo težko spremeniti, saj priporočila niso zavezujoča. Kar zadeva obravnavanje diskriminacije Romov, je organ za enakost menil, da je pomembno ozaveščati javnost in objavljati dostopnost pravne pomoči, hkrati pa je priznal, da bi moral biti pri tem bolj proaktiven: zlasti z razvijanjem tesnejših odnosov z romskimi skupnostmi in zagotavljanjem več pravne pomoči, da bi lahko z njihovo pomočjo sprejeli več pravnih ukrepov.

Pravni strokovnjaki, s katerimi so bili opravljeni razgovori, so zaradi neučinkovitega izvajanja zakona poudarili pomen izboljšanja pravnega izobraževanja o protidiskriminacijskem pravu, in sicer od pravnih fakultet (kjer ta komponenta pogosto ni prisotna) do stalnega vseživljenjskega izobraževanja pravnih strokovnjakov. Eden od strokovnjakov je izpostavil tudi odgovornost sodnikov, da se pri obravnavi primerov diskriminacije izobražujejo sami. Pri razmišljanju o ovirah, s katerimi se Romi soočajo pri dostopu do pravnega varstva, so nekateri strokovnjaki poudarili, da morajo sodišča ali inšpekcijski organi učinkovito zagotavljati ne le individualno pravosodje, temveč so se dotaknili tudi pomena, da državne institucije na splošno spoštujejo načela zakona za preprečevanje institucionalnega rasizma in strukturne diskriminacije.

Nobeden od slovaških romskih aktivistov, s katerimi smo se pogovarjali, ni bil seznanjen s primeri diskriminacije, ki so jih Romi prijavili organu za enakost, in le nekaj od njih je vedelo za obstoj slovaškega organa za enakost. Glede na to da so anketiranci aktivisti, ki so se sami branili pred diskriminacijo in so bolje seznanjeni s pravnimi sredstvi, to nakazuje, da je poznavanje organa za enakost med romskimi skupnostmi izredno slabo. Namesto da bi prijavili primer diskriminacije, se lahko Romi raje soočijo s storilcem neposredno na kraju samem. Nekateri se lahko obrnejo na lokalne romske aktiviste ali organe, kot je župan (če mu zaupajo), ali se obrnejo na medije, ki jih lahko na koncu usmerijo k nevladni organizaciji ali odvetniku, ki jim lahko zagotovi pravno pomoč. Podobno je tudi v Sloveniji od desetih anketiranih romskih aktivistov in predstavnikov organizacij civilne družbe (OCD) le eden vedel za primer diskriminacije, ki ga je prijavil Rom.

Čeprav je velika večina (44) od 50 slovenskih Romov, s katerimi smo se pogovarjali, doživela diskriminacijo (predvsem v odnosu do upravnih organov, v zdravstvenem in izobraževalnem sistemu ter v trgovinah), nihče od njih svojega primera ni prijavil organu za enakost. Glede na informacije, pridobljene v intervjujih, je to deloma posledica prepričanja, da se tako ali tako ne bo nič spremenilo, da se na tem področju nihče aktivno ne ukvarja in da si bo romska skupnost nakopičila dodatne težave, če se odloči prijaviti incidente. Poleg tega mnogi med njimi sploh niso vedeli, kaj je diskriminacija, niso poznali njenih različnih oblik, pogosto določenega ravnanja niso prepoznali kot diskriminacijo ter niso vedeli, kako in kje prijaviti diskriminacijo ali kakšna pravna pomoč je na voljo.

Po mnenju predstavnikov organizacij civilne družbe in romskih aktivistov, s katerimi smo se pogovarjali, so glavni razlogi, zakaj diskriminirane osebe ne prijavijo incidentov, naslednji: pomanjkanje zaupanja v institucije in nepoznavanje podpornih organov ter nepoznavanje

zakonodaje, pravnih forumov in razpoložljivih pravnih sredstev, drugi pa morda mislijo, da prijava primera ne bi spremenila razmer. Predstavniki organizacij civilne družbe menijo, da bi morale organizacije podpirati Rome v boju proti diskriminaciji z zagotavljanjem brezplačne pravne pomoči, organiziranjem kampanj ozaveščanja o diskriminaciji in anticiganizmu ter vključevanjem v medsektorsko sodelovanje vključno z organom za enakost in odvetniki.

Čeprav je veliko slovaških romskih aktivistov, s katerimi smo se pogovarjali, s pomočjo Centra za državljanske in človekove pravice sprejelo nekatere pravne ukrepe, so pravni ukrepi na tem področju v romskih skupnostih zelo redki in povezani le z zelo resnimi primeri (kot je smrt otroka v bolnišnici zaradi morebitne opustitve zdravnikov, ki so jo nedavno izpodbijali starši v eni skupnosti). Romi, ki vedo za nevladno organizacijo ali institucijo, na katero se lahko obrnejo, so bolj pripravljeni sprejeti pravne ukrepe. Romski aktivisti so na splošno navedli, da bi Romi cenili več pravne podpore, kar bi lahko pripomoglo k večjemu številu prijavljenih primerov.

»Romi nimajo dovolj informacij in se bojijo. Poznam romske starše, ki so se pritožili na šolo v zvezi s svojim otrokom, toda komu bo občina kot ustanoviteljica šole priznala resnico? Romskim staršem ali ravnatelju šole? Romi ne verjamejo, da imajo možnost doseči pravico, da lahko uspejo in da bodo institucije verjele njihovim zahtevkom.«

Romska aktivistka, Huncovce, Slovaška

»Kaj se bo spremenilo, če povem, da sem diskriminirana? Ali se bo to prenehalo? Ne, ne bo. Bo bolje zame? Ne. Morda se bo ena oseba morala spoprijeti z nekaterimi posledicami, kaj pa vsi ostali?«

Rominja iz Slovenije

Tslovaški romski aktivisti in pravni strokovnjaki, s katerimi so bili opravljeni razgovori, so navedli različne razloge, zakaj Romi, ki so bili izpostavljeni diskriminaciji, ne želijo prijaviti primera, zlasti splošno pomanjkanje informacij o tem, kam se lahko obrnejo po pomoč, strah ljudi, da bi se situacija lahko obrnila proti njim (viktimizacija), nezaupanje v pravosodni sistem, splošno socialno pomanjkanje in revščina, zaradi katerih se morajo posvetiti drugim vsakodnevnim vprašanjem, ter da diskriminacijo razumejo kot nekaj tako običajnega in nespremenljivega, da ne vidijo smisla v tem, da se ji poskušajo upreti.

Vsi so se strinjali, da bi več obravnavanih primerov in več pozitivnih rezultatov storilce odvrnilo od diskriminacije in prispevalo k preprečevanju. V zvezi s tem so vsi aktivisti menili, da je poročanje o primerih diskriminacije smiselno in bi spodbudilo druge Rome, da bi v primerih diskriminacije iskali pravna sredstva. Kljub temu da so intervjuvanci v obeh državah izrazili občutek razočaranja in prepričanje, da se položaj Romov morda nikoli ne bo spremenil, so vsi menili, da si je treba prizadevati za pravice Romov in prijaviti več primerov diskriminacije.

»Seveda se je pomembno pritožiti zaradi diskriminacije ali drugih kršitev človekovih pravic. Če bomo Romi obupali, se naš položaj v slovaški družbi ne bo izboljšal. Pokazati moramo, da smo enakopravni. Da imamo v tej državi svoje mesto.«

Rom, aktivist, Medzev, Slovaška

»Mislim, da bi bilo dobro, če bi to prijavila, vendar ne vem, kako, in tudi če bom to prijavila, se ne bo nič spremenilo. Če bi želeli spremembe, bi morali vsi nenehno poročati o njih. Morali bi postati nadležni pri poročanju. In morali bi imeti stroge posledice. Potem bi se morda kaj spremenilo. Vendar ne verjamem, da bom videla veliko spremembo, dokler bom živa.«

Rominja iz Slovenije

Slovenski pravni strokovnjaki, s katerimi smo se pogovarjali ter ki poznajo in pogosto uporabljajo nacionalno protidiskriminacijsko zakonodajo, so menili, da je ta ustrezna. Pravni strokovnjaki menijo, da bi bilo mogoče znanje pravnikov še naprej razvijati z organizacijo seminarjev in usposabljanj, študijem literature in sodne prakse, ozaveščanjem in vključevanjem v projekte. Od sedmih vprašanih pravnikov jih je pet poznalo delovanje in delo Zagovornika načela enakosti (ZNE, organ za enakost). Pravni strokovnjaki menijo, da bi lahko delo ZNE še naprej razvijali s promocijo v medijih. Nekateri pravniki menijo, da bi ustrezno izvajanje mnenj in priporočil ZNE preprečilo nadaljnje kršitve. Po njihovem mnenju bi se dostop Romov do pravnega varstva lahko izboljšal, če bi odvetniki pro bono redno obiskovali romska naselja in če bi povečali ozaveščenost o njihovih pravicah. Kljub temu da je pripadnikom romske skupnosti v Sloveniji na voljo brezplačna pravna pomoč (če izpolnjujejo vse pogoje), jo le redko uporabijo za prijavo diskriminacije. Obstaja nekaj pisarn za pravno svetovanje, ki zagotavljajo brezplačne pravne storitve, vendar niso

specializirane za delo z romsko skupnostjo. Za ZNE bi bilo koristno tudi sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki jih vodijo Romi ali kjer delajo z Romi.

Sodna praksa v zvezi s človekovimi pravicami Romov

Slovaška

Kljub številnim negativnim dejavnikom, ki ovirajo izvajanje slovaškega protidiskriminacijskega zakona, so slovaška sodišča sprejela več strateško pomembnih odločitev, ki so konkretno prispevale k javnim in političnim razpravam o rasni diskriminaciji Romov. Te odločitve imajo stalno zagovorniško vrednost.

December 2011: Okrožno sodišče v Prešovu je razsodilo v primeru diskriminacije romskih otrok, ki so se v osnovni šoli v Šariških Michaľanih učili v ločenih učilnicah. Po neuspešnih poskusih lokalne skupnosti, da bi odpravila segregacijo šole, je Center za državljanske in človekove pravice sprožil *actio popularis* proti šoli, pri čemer je trdil, da praksa predstavlja resno obliko nezakonite etnične diskriminacije in krši pravice otrok do izobraževanja brez diskriminacije. Regionalno pritožbeno sodišče je leta 2012 potrdilo odločbo, ki je postala pravnomočna. Deželno sodišče je zavrnilo argumente šole, da je izobraževanje romskih otrok iz socialno ogroženih okolij v ločenih razredih edini način, da se jim zagotovi enako kakovostno izobraževanje. Nasprotno, ugotovilo je, da ta sredstva kršijo načela enakega obravnavanja. Odločba – prva, ki obravnava segregacijo v šolskih razredih – je pomembno spodbudila javno razpravo o razširjeni segregaciji romskih otrok v izobraževanju.⁵⁸

Oktober 2012: Okrožno sodišče v Prešovu je razsodilo o stanovanjski segregaciji več Romov, ki so bili nezakonito preseljeni iz najemnih stanovanj v osrednjem delu mesta Sabinov v nova najemna stanovanja nižjega standarda, ki jih je mesto zgradilo zunaj pozidanih območij in daleč od mestne infrastrukture na podlagi subvencije ministrstva za promet. Odločitev je leta 2018 potrdilo pritožbeno sodišče, s čimer je postala pravnomočna, pri čemer je bila spoštovana sodba vrhovnega sodišča v tej zadevi iz leta 2017. Okrožno sodišče je na podlagi pravnega mnenja vrhovnega sodišča ponovilo, da so bili v najemna stanovanja na ločenem območju mesta preseljeni le Romi, zato so bili obravnavani drugače kot drugi prebivalci in se tako soočali z diskriminatorno obravnavo na podlagi svoje etnične pripadnosti, za kar je bilo odgovorno mesto. Poleg tega je moralo ministrstvo za promet preučiti okoliščine, v katerih naj bi se subvencija uporabljala v širšem kontekstu,

in razmisлити, ali je uporaba subvencije na koncu pripeljala do segregacije romske manjšine.⁵⁹

Februar 2016: Okrožno sodišče Košice II je odločilo, da je bolnišnica Košice kršila pravice romske ženske, ki so jo sterilizirali, ne da bi zagotovili njeno soglasje po predhodnem obveščanju. Sodišče je bolnišnici najprej naložilo, naj se opraviči, v drugi sodbi pa je ženski priznalo pravico do denarne odškodnine v celotnem zahtevanem znesku skoraj 17.000 evrov. To je bila prva odločitev domačega sodišča, ki je prisilno steriliziranim romskim ženskam zagotovilo pravico vključno z ustrežno odškodnino. Odločitev je novembra 2016 potrdilo pritožbeno sodišče in sodba je postala pravnomočna. Za dosego te odločitve so bile ključne predhodne prelomne odločitve Evropskega sodišča za človekove pravice, ki je med letoma 2011 in 2013 v treh ločenih zadevah ugodilo zahtevkom romskih žensk in ugotovilo kršitve Evropske konvencije.⁶⁰ Vse prizadete romske ženske je zastopal Center za državljanske in človekove pravice. Te odločitve so bile tudi ključne za tekoče zagovorništvo pri slovaški vladi za ustanovitev neodvisnega organa, ki bi preživelim učinkovito zagotavljal finančne in druge odškodnine neposredno, brez sodnega postopka.

Marec 2017: Okrožno sodišče v Košicah je razsodilo, da je mesto Spišská Nová Ves diskriminiralo Rominjo, ker je ni izbralo na eno od treh prostih delovnih mest za terenske delavce v skupnosti. V primerjavi s tožečo stranko so bile osebe, izbrane za delovna mesta, manj usposobljene, imele so manj izkušenj kot terenski delavci v skupnosti in manj usposabljanja, niso govorile romskega jezika in niso bile romskega porekla. Sodišče je potrdilo, da je tožena stranka tožnico diskriminirala na podlagi njenega romskega etničnega porekla, tožena stranka pa ji je morala poslati pisno opravičilo in plačati nepremoženjsko škodo v višini 2.500 evrov. To je bila prva sodna odločba v korist Romov pri dostopu do zaposlitve. Odločitev je februarja 2018 potrdilo pritožbeno sodišče in je postala pravnomočna.⁶¹ Rominjo je zastopal Center za državljanske in človekove pravice.

Novembra 2021: Okrožno sodišče v Prešovu je ugodilo protidiskriminacijski tožbi treh romskih otrok iz vasi Hermanovce, ki so se v lokalni osnovni šoli nezakonito izobraževali v posebnih razredih za otroke z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Tožena stranka Zasebni center za specialno pedagoško svetovanje v Prešovu, ki je izvajal psihološko diagnostiko otrok, in osnovna šola v Hermanovcih sta jih diskriminirala na podlagi njihove etnične pripadnosti. Prvostopenjsko sodišče je toženi stranki naložilo, da se diskriminiranim otrokom opravičita in se vsakemu od njiju dodeli denarno odškodnino v višini

5.000 evrov. Poleg tega je sodišče potrdilo odgovornost šole za ločevanje romskih otrok v posebne razrede, ki so bili zunaj glavne šolske stavbe in so jih obiskovali izključno romski otroci. To je bila prva odločitev na Slovaškem, ki se je nanašala na vsesplošno segregacijo romskih otrok v posebnem izobraževanju.⁶² Otroke je zastopal Center za državljanske in človekove pravice.

Januar 2022: Okrožno sodišče Košice II je odločilo v prid devetim pritožnikom romske narodnosti, ki so trdili, da so jih mestne oblasti leta 2012 prisilno izselile iz njihovih domov v Košicah pod pretvezo odvoza odpadkov. Sodišče je odločilo, da je mesto Košice s prisilno izselitvijo pritožnikov neupravičeno poseglo v njihovo človeško dostojanstvo in pravico do zasebnosti ter zagrešilo nezakonito diskriminacijo na podlagi njihove etnične pripadnosti. Sodišče je tudi izrecno odločilo, da sta pritožnika doživela diskriminacijo v obliki nadlegovanja na področju zagotavljanja javnih storitev, ki jih ureja Zakon o preprečevanju diskriminacije.⁶³ Odločitev ima širši strateški pomen v zvezi z usmerjanjem v prakse prisilnih izselitev Romov na Slovaškem.

Opozoriti je treba, da so se od leta 2004 diskriminatorne zadeve večinoma končale z zavrnilnimi odločbami, v katerih domača sodišča niso ugotovila rasne diskriminacije Romov in verjetno niso učinkovito izvajala Zakona o preprečevanju diskriminacije. To je na primer jasno razvidno iz odločbe Odbora ZN za odpravo rasne diskriminacije o kršitvi pravic romske ženske, ki je bila diskriminirana pri dostopu do zaposlitve in ki pri nacionalnih sodiščih zaradi neuspešnega odločanja ni mogla doseči pravice. Poleg tega vrsta odločb Evropskega sodišča za človekove pravice iz zadnjih let proti Slovaški v zvezi z njenimi neuspešnimi preiskavami domnevnih primerov policijskega nasilja nad Romi govori o strukturnih pomanjkljivostih na tem področju. Na splošno je število primerov diskriminacije Romov, ki so jih rešila sodišča, še vedno zelo majhno, večina pa jih je posledica strateških sodnih postopkov nevladnih organizacij za človekove pravice, kot je Center za državljanske in človekove pravice.

Slovenija

*Priročnik o evropskem nediskriminacijskem pravu 2018,*⁶⁶ ki ga izdaja Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), v katerem so zbrani primeri diskriminacije romske skupnosti, ne vključuje nobenega primera iz Slovenije, kar kaže tudi na problem, da slovenski Romi redko uveljavljajo pravna sredstva v primerih diskriminacije; to zagotovo prispeva k izkrivljeni sliki diskriminacije romske skupnosti v Sloveniji na mednarodni ravni. Zato je sodnih primerov, ki

obravnavajo diskriminacijo Romov, izredno malo. Primer je zadeva iz leta 2010, ko je bil moški, ki je pozival k fizičnemu nasilju nad romsko družino in preganjanju iz njihovega rojstnega kraja, spoznan za krivega kaznivega dejanja spodbujanja razdora ali nestrpnosti na podlagi kršitve načela enakosti. Sodišče je tej osebi izreklo pogojno kazen, ki je vključevala enomesečno kazen in enoletno preizkusno dobo.⁶⁷

V rednem letnem poročilu ZNE za leto 2021 so navedeni naslednji primeri diskriminacije Romov:⁶⁸

1 Morebitna diskriminacija v trgovini na podlagi rase ali etničnega porekla

Na ZNE se je obrnila stranka romskega porekla, ki naj bi bila v trgovini žrtev diskriminacije. Prodajalec je od stranke zahteval, naj pokaže vsebino svoje torbe. Posledično je stranka zahtevala knjigo pritožb, vendar ji je osebje ni hotelo izročiti. ZNE je stranko pozvala, naj podrobno in natančno opiše dogodke, predloži lastnoročno napisano in podpisano pritožbo zaradi diskriminacije ter posreduje kontaktne podatke morebitnih prič za namene dokaznega postopka. Stranka se na to zahtevo ni odzvala, zato je bil postopek ustavljen.

2 Zaznava, da je kandidat za zaposlitev diskriminiran, ne zadostuje za ugotovitev diskriminacije

Na organ ZNE se je obrnil neuspeli kandidat v postopku zaposlovanja, ki je v pismu navedel, da je menil, da ni bil izbran zaradi svojega imena in priimka ter nekoliko temnejše polti. Organ za enakost je kot pomembne osebne okoliščine opredelil raso ali etnično poreklo, v primeru neslovenskega državljanja pa tudi državljanstvo. Organ za enakost je stranki pojasnil, da lahko potrdi, ali je bila v posameznem primeru storjena diskriminacija, šele po zaključku postopka ugotavljanja dejstev, zato je stranko spodbudil, naj vloži zahtevek za obravnavo diskriminacije. Organ za enakost je stranko seznanil z načelom obrnjenega dokaznega bremena in jo glede na besedilo dopisa opozoril, da zgolj občutek bodisi za upravni bodisi za sodni postopek ne zadostuje. Dokazno breme od stranke zahteva, da jasno, konkretno in popolno navede dejstva, na katera se sklicuje. Šele nato se dokazno breme prenese na domnevnega kršitelja, ki mora dokazati, da ni diskriminiral. Stranka se ni odločila za vložitev predloga za zaslišanje, zato je bil postopek ustavljen.

3 Domnevno sporno ravnanje z romsko stranko na policijski postaji

Na ZNE se je obrnila stranka romskega porekla, ki je navedla, da je uslužbenec Specializiranega državnega tožilstva ravnal sporno, in menila, da je bilo njegovo ravnanje diskriminatorno. Oseba se je sklicevala tudi na

obrnjeno dokazno breme iz 40. člena Zakona o varstvu pred diskriminacijo. ZNE je za pojasnila zaprosil pristojno policijsko postajo, kjer je potekalo zaslišanje Specializiranega državnega tožilstva, ki je očitke stranke zanikala. ZNE je pojasnilo policije posredoval stranki in ji pojasnil, da zaznava diskriminacije strank ne razbremeni dokaznega bremena in da ZNE za ugotovitev diskriminacije potrebuje ustrezne dokaze, kot so vsaj kontaktni podatki prič, ki pa jih stranka ni predložila. V postopku ugotavljanja diskriminacije mora organ za enakost v skladu s pravili splošnega upravnega postopka z gotovostjo ugotoviti dejstva, na katerih temelji ugotovitev diskriminacije. Stranka se ni odločila za vložitev zahteve za zaslišanje, zato je bil postopek zaključen.

Na podlagi navedenih primerov je mogoče ugotoviti, da so celo tisti Romi, ki so sprožili postopek pred ZNE, pozneje odstopili od postopka ali pa niso zagotovili dovolj informacij v podporo svoji trditvi o diskriminaciji. V teh primerih bi bila pravna pomoč nujna, da bi stranke lahko nadaljevale svoje zadeve.

5 Organi za enakost

	Slovaška ⁶⁹	Slovenija ⁷⁰
Institucija, ki ima mandat nacionalnega organa za enakost	Slovaški nacionalni center za človekove pravice	Zagovornik načela enakosti
Pravna ureditev	Zakon o enakem obravnavanju na določenih področjih in varstvu pred diskriminacijo	Zakon o varstvu pred diskriminacijo
Datum ustanovitve	2004	2016
Moč v sodnih postopkih	<ul style="list-style-type: none"> • zastopanje diskriminiranih oseb pred sodišči • vložitev tožbe v imenu organa za enakost (<i>actio popularis</i>) • intervencija v podporo stranki 	<ul style="list-style-type: none"> • zastopanje diskriminiranih oseb pred sodišči • sprožitev postopka v imenu organa za enakost (z določljivo žrtvijo ali brez nje) v imenu ene ali več posameznih oseb, ki se s tem strinjajo • intervencija v podporo stranki • zagovarjanje lastne pravno zavezujoče odločitve pred sodiščem • zahteve za ustavno presojo diskriminatornih predpisov pred ustavnim sodiščem
Odločitve	Uradno odločanje o prejetih zahtevkih zaradi diskriminacije. Njegove odločitve niso pravno zavezujoče, temveč so v obliki strokovnih mnenj, ki se lahko uporabijo tudi kot dokaz v sodnih postopkih.	Zagovornik izdaja zavezujoče odločbe in priporočila, vendar ne sme izrekat sankcij.
Postopek	Oseba, ki meni, da je bila diskriminirana, lahko pri slovaškem nacionalnem centru za človekove pravice vloži zahtevek/predlog v pisni obliki, po elektronski pošti ali osebno. Center ne obravnava anonimnih zahtevkov.	Oseba, ki meni, da je bila diskriminirana, lahko pri ZNE vloži zahtevo za zaslišanje, pri čemer ima status stranke v postopku. Oseba lahko zahtevo umakne do izdaje odločbe. Postopek je za stranke brezplačen. Oseba, ki meni, da je bila ali je diskriminirana, lahko vloži tožbo za odpravo diskriminacije, odškodnino za diskriminacijo ali objavo sodbe v medijih. Če je bila oseba diskriminirana, je upravičena do odškodnine, ki jo plača oseba, ki je povzročila diskriminacijo. Znesek odškodnine znaša od 500 do 5.000 evrov.
Mandat	<p>Ima dvojni mandat kot slovaški organ za enakost in nacionalna institucija za človekove pravice (NHRI). V zvezi s tem opravlja številne naloge na področju temeljnih pravic in svoboščin, ki vključujejo zlasti sledeče:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spremlja in ocenjuje spoštovanje človekovih pravic in spoštovanje načela enakega obravnavanja v skladu z zakonom o preprečevanju diskriminacije; • zbira informacije o rasizmu, ksenofobiji in antisemitizmu na Slovaškem ter jih na zahtevo posreduje; • izvaja raziskave in ankete za zagotavljanje podatkov na področju človekovih pravic, zbira in na zahtevo zagotavlja informacije s tega področja; 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagotavlja informacije, svetovanje in zagovorništvo; • sprejema prijave o diskriminaciji in ugotavlja diskriminacijo v uradnih postopkih; • raziskuje in spremlja stanje diskriminacije v Sloveniji; • daje priporočila pristojnim organom; • ozavešča javnost o zaščiti pred diskriminacijo; • organizira usposabljanja, svetovanje in dejavnosti za krepitev zmogljivosti za posamezne zainteresirane strani pri izpolnjevanju njihovih obveznosti; • svetuje vladi pri pripravi, sprejemanju in spreminjanju zakonodaje in politike; • izvaja specializirane raziskave o enakosti in nediskriminaciji;

	Slovakia ⁶⁹	Slovenia ⁷⁰
	<ul style="list-style-type: none"> • pripravlja izobraževalne dejavnosti in sodeluje v informacijskih kampanjah za povečanje strpnosti v družbi; • zagotavlja pravno pomoč diskriminiranim osebam.; • na zahtevo fizičnih ali pravnih oseb ali na lastno pobudo izdaja strokovna mnenja v zadevah spoštovanja načela enakega obravnavanja v skladu z zakonom o nediskriminaciji; • izvaja neodvisne preiskave v zvezi z diskriminacijo. 	<ul style="list-style-type: none"> • poroča nacionalnim in mednarodnim organom o vprašanih diskriminacije; • mreženje z ustreznimi subjekti v državi in na mednarodni ravni.
Kritika	<p>Nevladne organizacije in mednarodni organi za človekove pravice so organu za enakost očitali neustrezno delovanje in neodvisnost.⁷¹ Od leta 2019 Romom ni zagotavljal pravnega zastopanja v sodnih postopkih in nikoli ni na lastno pobudo sprožil sodnega postopka actio popularis, ki bi obravnaval sistemske primere rasne diskriminacije.⁷²</p>	<p>Pravni strokovnjaki menijo, da bi lahko delo ZNE še naprej razvijali s promocijo v medijih. Ustrezno izvajanje mnenj in priporočil ZNE bi preprečilo nadaljnje kršitve. Dostop Romov do pravnega varstva bi se lahko izboljšal, če bi odvetniki pro bono redno obiskovali romska naselja in jih ozaveščali o njihovih pravicah. Sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki jih vodijo Romi ali kjer delajo z Romi, bi bilo prav tako koristno za ZNE.</p>
Podatki o pritožbah	<p>Prejela je le majhno število pritožb v zvezi z rasno diskriminacijo, ki so jih vložili romski prosilci:</p> <p>2019 – 9 pritožb, 2020 – 3 pritožbe, 2021 – 4 pritožbe.</p>	<p>Vodil je le nekaj postopkov v zvezi z rasno diskriminacijo, ki so jih sprožili romski prosilci, in zagotovil svetovanje v majhnem številu primerov diskriminacije:</p> <p>2019 – 3 postopki zaradi diskriminacije in 2 svetovanji, 2020 – 3 postopki zaradi diskriminacije in 1 svetovanje, 2021 – 3 postopki za diskriminacijo in 3 svetovanja.⁷³</p>

6 Nacionalne in lokalne politike, ki obravnavajo diskriminacijo Romov

Nacionalne strategije in akcijski načrti za Rome 2020–2030

Ključna vladna strateška dokumenta na tem področju v obeh državah sta nacionalni strategiji za Rome do leta 2030, ki sta bili sprejeti v skladu s strateškim okvirom EU za enakost, vključenost in udeležbo Romov 2020–2030.⁷⁴ Na Slovaškem strategija za enakost, vključenost in udeležbo Romov do leta 2030⁷⁵ določa cilje in zagotavlja splošni okvir za izražena vladna prizadevanja za zagotovitev vključenosti in enakosti Romov v tem desetletju, pri čemer zajema zlasti prednostna področja stanovanjske problematike, izobraževanja, zaposlovanja in zdravstvenega varstva. Določa tudi cilje za boj proti protiromskemu rasizmu in pomanjkljivostim pri dostopu do pravnega varstva v primerih diskriminacije. Pomembno je, da strategija priznava široko strukturno naravo diskriminacije, pri čemer izrecno opredeljuje, da strukturna diskriminacija ni posledica diskriminatornega ravnanja posameznikov, temveč zadeva ustaljene prakse, standarde in pristope institucij do manjšin.⁷⁶ Strategija tudi priznava, da je bila prejšnja vladna strategija na tem področju (leta 2012–2020) pomanjkljiva z vidika izvajanja.

Cilji strategije so bili preneseni v prve akcijske načrte, ki določajo številne politike in ukrepe za doseganje ciljev strategije med letoma 2022 in 2024, s kazalniki za spremljanje napredka.⁷⁷ Kot je razvidno iz akcijskega načrta, se vlada v veliki meri zanaša na izkoriščanje evropskih strukturnih skladov in sredstev EU, ki naj bi jih Slovaška prejela za izvajanje sprejetega načrta za oživitvev in odpornost.⁷⁸ Še vedno je vprašljivo, ali bodo pripravljene ukrepi in dodeljena sredstva za njihovo izvajanje zadostovali za začetek učinkovitega odpravljanja razširjene strukturne diskriminacije, kot so segregacija na področju stanovanj in izobraževanja ali institucionalni rasizem na področju zdravstvenega varstva, ki nesorazmerno vpliva na romske ženske, in kako trajnostna bodo ta prizadevanja. Bistveno je, da so vladni organi tudi dolgoročno zavezani k vlaganju zadostnih sredstev iz državnega proračuna.

V Sloveniji Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2021–2030,⁷⁹ ki je bil sprejet kot nadaljevanje prejšnjih programov,⁸⁰ opredeljuje glavne cilje in temeljne ukrepe za izboljšanje

socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti in njenih pripadnikov, ustvarjanje pogojev za izboljšanje njihove socialne vključenosti in opolnomočenja ter krepitev njihovega sodelovanja v procesih za izboljšanje njihovega položaja ter doseganje polne vključenosti in enakosti v slovenski družbi v tem obdobju. Ključne teme, ki jih obravnava strateški dokument, so: izobraževanje in usposabljanje, zaposlovanje, socialno varstvo, socialna vključenost, varstvo otrok, žensk in mladih, zdravje in zdravstveno varstvo, urejanje naselij in dostop do stanovanj, vključevanje v družbeno in kulturno življenje, izboljšanje sobivanja v romskih naseljih in njihovi okolici, boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter krepitev izvajanja ukrepov na lokalni ravni.

V dokumentu smo že omenili ukrepe, povezane z usposabljanjem policistov in javnih uslužbencev, katerih cilj je zmanjšati diskriminacijo Romov, za boj proti diskriminaciji in anticiganizmu pa dokument predvideva tudi izboljšanje ozaveščenosti večinskega prebivalstva in pripadnikov romske skupnosti, kar bo doseženo s sofinanciranjem radijskih in televizijskih programov za romsko skupnost.⁸¹ Drugi cilj strategije je okrepiti institucionalni okvir za zastopanje romske skupnosti v Sloveniji ter opolnomočiti in okrepiti nevladne organizacije, ki jih ustanovijo pripadniki romske skupnosti. Cilji sofinanciranja nevladnih organizacij romske skupnosti so krepitev njihovega delovanja in vključevanja v širšo družbo ter hkrati povečanje prispevka romskih organizacij k izboljšanju položaja Romov, zlasti v okoljih, kjer živijo.

Nacionalni akcijski program za Rome je zasnovan tako, da je doseganje ciljev realno in preverljivo; vsak ključni in podrejeni cilj vključuje kazalnike učinka, s katerimi se bo preverjalo doseganje ciljev. Jasno je, kdo je nosilec ukrepa, kakšen je ukrep, kako so zagotovljena finančna sredstva ter kakšna so predvidena sredstva in časovni okvir izvajanja.

Čeprav so v nacionalnih strategijah na splošno jasno opredeljeni vse ključne pomanjkljivosti in izzivi ter določeni ustrezni cilji, bo ves oprijemljiv napredek v prihodnjih letih odvisen predvsem od resnične zavezanosti državnih institucij k temeljitemu izvajanju predlaganih politik in ukrepov vključno z dodeljevanjem zadostnih

finančnih sredstev in zagotavljanjem dolgoročne trajnosti. Sedanja kompleksnost in strukturna narava opisanih problemov zahtevata znatne finančne naložbe ter tesno sodelovanje vladnih služb in občin. Glede na to da občine morda nimajo dovolj zavezanosti in/ali strokovnega znanja za prejemanje projektne dodeljenih virov in učinkovito izvajanje ukrepov za reševanje izključenosti lokalnih marginaliziranih romskih skupnosti, je ključno, da jim državne institucije zagotovijo vso potrebno pomoč.

Druge ustrezne politike

Na Slovaškem sta posebej prikrajšan položaj romskih žensk in njihova medsektorska diskriminacija priznana tako v Strategiji vključevanja Romov 2030 kot v Nacionalni strategiji za enakost žensk in moških ter enake možnosti v Slovaški republiki za obdobje 2021–2027.⁸²

Decembra 2021 je vlada sprejela celovito Strategijo vključujočega pristopa v vzgoji in izobraževanju kot ključni okvirni dokument, ki določa usmeritve strateških javnih politik za doseganje bolj vključujočega izobraževanja otrok, učencev in dijakov do leta 2030.⁸³ Sprejeti akcijski načrt za obdobje 2022–2025 določa prve ukrepe za izvajanje strategije.⁸⁴ Vendar glasovi nevladnih organizacij opozarjajo, da so prijavljeni ukrepi nezadostni in nimajo možnosti za temeljito odpravo segregacije romskih otrok v izobraževanju na različnih ravneh.⁸⁵

V Sloveniji so vladna poročila o položaju romske skupnosti pomemben dokument za oceno izboljšanja položaja Romov v državi. V zadnjem poročilu, ki zajema leto 2020, je bilo izpostavljeno, kateri ključni dogodki in projekti na področju ozaveščanja in boja proti diskriminaciji so bili izvedeni, katera usposabljanja so bila izvedena, kako poteka sodelovanje različnih deležnikov na lokalni ravni, ugotovljeno pa je bilo tudi, da se sodelovanje občin pri pripravi vladnih letnih poročil iz leta v leto izboljšuje, prav tako izmenjava informacij. V dokumentu je pojasnjeno tudi, kaj se dogaja v občinah, v katerih živijo pripadniki romske skupnosti, v smislu izboljšanja njihovega položaja.⁸⁶

Lokalne strategije so bile pripravljene tudi v nekaterih slovenskih občinah, v katerih živi veliko romskega prebivalstva. V naboru ukrepov za Rome v občini Trebnje 2022–2030 je na primer navedeno, da je treba med pripadniki romske skupnosti in večinskim prebivalstvom ozaveščati o pozitivnih učinkih vključevanja Romov v družbo in o bogastvu, ki ga romske kulture prinašajo slovenski družbi. Dokument poudarja tudi pomen nediskriminacije ter potrebo po okrepitevi ukrepov proti protiromski retoriki, sovražnemu govoru, stereotipom in predsodkom.⁸⁷ V Strategiji reševanja romske problematike v Občini Brežice 2022–2030 je navedeno, da je treba v

lokalnem okolju institucije in javnost ozaveščati o prisotnosti in negativnih učinkih proticiganizma in diskriminacije ter jih odpravljati in da si je treba prizadevati za zmanjšanje diskriminacije romskih otrok.⁸⁸ Drugi primeri lokalnih strategij iz preteklih let so Program ukrepov za Rome v Občini Črnomelj 2017–2021,⁸⁹ Strategija razvoja romske skupnosti v Pomurju 2013–2022⁹⁰ in Strategija reševanja romske problematike v Mestni občini Novo mesto 2013–2020.⁹¹ Žal lokalne strategije pogosto niso posodobljene, saj ko se kateri od programov izteče, traja dolgo časa, preden se začne izvajati nov program in se izvede evalvacija.

Obžalovanja vredno je tudi, da v nekaterih večjih občinah, v katerih živi večji delež Romov, ni sprejetih lokalnih strategij in da uradniki, pristojni za romska vprašanja, slabo poznajo strategije in imajo minimalne stike z romsko skupnostjo, kar pogloblja pomanjkanje sodelovanja. Smiselno bi bilo okrepiti sodelovanje med občinami, kjer prebiva več romskega prebivalstva in spodbujati izmenjavo dobrih praks; prav tako bi bilo smiselno okrepiti sodelovanje s strokovnjaki in uradnike vključiti v usposabljanja, na katerih bi pridobili znanje o romski kulturni dediščini, da bi zmanjšali protiromske predsodke med osebjem, ki uradno dela z romsko skupnostjo. Čeprav tovrstna usposabljanja že obstajajo, bi morala biti bolj sistematična, namenjena širšemu krogu uradnikov, ki delajo z romsko skupnostjo, in obvezna za uradnike, ki živijo na območjih z visokim deležem Romov. V lokalnih strategijah se diskriminacija obravnava preveč na splošno, saj večinoma ne opredeljujejo rešitev, ki bi zmanjšale njen vpliv in izboljšale sožitje med večinskim in romskim prebivalstvom. Romi, zlasti mladi in ženske, bi morali biti vključeni v razvoj lokalnih strategij. Čeprav so nekateri romski člani prisotni v lokalnih upravnih organih, so ti pogosto nedostopni za druge člane romske skupnosti.

7 Zaključek

Ugotovitve, predstavljene v tem poročilu, ne dopuščajo dvoma, da se romska manjšina še vedno sooča z razširjeno diskriminacijo na številnih področjih javnega življenja na Slovaškem in v Sloveniji. Ta se kaže v različnih oblikah in ima pogosto globoko zakoreninjen strukturni značaj. Še posebej so prizadete romske ženske, ki doživljajo hude oblike interseksionalne diskriminacije. Kljub velikemu številu primerov diskriminacije in veljavni celoviti protidiskriminacijski zakonodaji diskriminirani Romi ne morejo doseči pravice zaradi neučinkovitega izvajanja te pravne zaščite s strani sodišč in številnih drugih ovir, kot so pomanjkanje znanja o pojmu in pravni opredelitvi diskriminacije, slabo poznavanje pravnih sredstev, institucionalni rasizem in nizko zaupanje v pravosodni sistem, nezadosten dostop do učinkovite pravne pomoči in nezadostno pravno sodelovanje organov za enakost pri zagotavljanju pravne pomoči Romom. Med Romi, ki so doživeli diskriminacijo, je še vedno zelo malo ozaveščenosti o obstoju, delovanju in pristojnostih organov za enakost. V Sloveniji maloštevilni Romi, ki se zavedajo vloge organa za enakost in se nanj obrnejo po pomoč, običajno ne vztrajajo in izstopijo iz postopka. Zato bi bilo treba takšne postopke poenostaviti in pripadnikom romske skupnosti, ki se soočajo z diskriminacijo, zagotoviti večjo pravno podporo v postopkih.

Čeprav nacionalna protidiskriminacijska zakonodaja diskriminiranim osebam zagotavlja zadostno pravno podlago za učinkovito uveljavljanje pravice na sodiščih v obeh državah, brez ustreznega izvajanja ni mogoče zagotoviti učinkovitega dostopa do pravnega varstva. Slovaški in slovenski pravni strokovnjaki so poudarili, da je treba izboljšati izobraževanje o protidiskriminacijskem pravu za študente prava, pravne strokovnjake in sodnike.

Kljub razširjeni diskriminaciji Romov, ki je bila ugotovljena v empiričnih in dokumentacijskih raziskavah

v obeh državah, so bili intervjuvanci le redko seznanjeni s prijavljenimi primeri diskriminacije. Nezadostno poročanje je mogoče pojasniti s pomanjkanjem znanja o obstoječi protidiskriminacijski zakonodaji, razpoložljivih pravnih sredstvih in poslovnih organov za enakost. Poleg tega Romi, ki so doživeli diskriminacijo, pogosto menijo, da se s prijavo primera razmere tako ali tako ne bi spremenile, ali pa ne zaupajo državnim institucijam. Tudi strah pred posledicami jim lahko prepreči, da bi se soočili s storilcem.

Romi, ki vedo za nevladno organizacijo ali institucijo, na katero se lahko obrnejo, so bolj pripravljeni ukrepati po sodni poti. Romski aktivisti so na splošno navedli, da bi Romi cenili več pravne podpore, kar bi lahko povečalo število prijavljenih primerov. Intervjuvanci v obeh državah so se strinjali, da bi več primerov in pozitivnih rezultatov storilce odvrnilo od diskriminacije in prispevalo k preprečevanju. Čeprav so intervjuvanci v obeh državah izrazili določeno razočaranje in prepričanje, da se položaj Romov morda nikoli ne bo spremenil, so vsi priznavali pomen prizadevanja za pravice Romov in prijavljanja več primerov diskriminacije.

Slovaški in slovenski organi v preteklih letih niso učinkovito obravnavali socialne izključenosti Romov, ki živijo v marginaliziranih skupnostih, in preprečevali njihove diskriminacije. Pomanjkanje zadostnih in trajnih prizadevanj vlade in občin v zvezi s tem ne le ohranja izjemno prikrajšanost Romov na številnih področjih, temveč tudi vse težje doseže temeljne spremembe. Strukturna diskriminacija in izključenost Romov sta marsikje globoko zakoreninjeni, za oprijemljive spremembe pa so potrebna dolgoročna usklajena prizadevanja. Vladni organi morajo v partnerstvu z lokalnimi občinami sprejeti jasne ukrepe za uresničitev vključujočih, bolj kohezivnih skupnosti in družbe, v katerih so vsi obravnavani dostojanstveno.

8 Priporočila

Za Evropsko komisijo:

- Temeljito spremljajte izvajanje nacionalne strategije za enakost, vključenost in udeležbo Romov do leta 2030 na Slovaškem in nacionalnega akcijskega programa za Rome za obdobje 2021–2030 v Sloveniji ter njunih sedanjih in prihodnjih akcijskih načrtov glede doseganja oprijemljivega in učinkovitega napredka pri vključevanju in enakosti Romov v obeh državah.
- Zagotovite, da bodo sredstva iz strukturnih skladov EU, vložena v izboljšanje življenjskih razmer marginaliziranih Romov, učinkovito odpravila strukturne oblike diskriminacije, zlasti segregacijo na stanovanjskem, izobraževalnem in drugih področjih ter institucionalni rasizem na različnih ravneh, kot je globoko zakoreninjena institucionalna diskriminacija romskih žensk na področju zdravstvenega varstva.

Nacionalni odločevalci:

Slovaška

- Temeljito izvajajte priporočila mednarodnih organov za človekove pravice, ki pozivajo k uvedbi učinkovitih ukrepov za odpravo sedanje socialne izključenosti in diskriminacije romske manjšine na vseh področjih javnega življenja ob upoštevanju mednarodnih obveznosti Slovaške na področju človekovih pravic.
- Temeljito izvajajte nacionalno strategijo za enakost, vključenost in udeležbo Romov do leta 2030 in z njo povezane akcijske načrte ter se vse bolj zavzemajte za odpravljanje globoko zakoreninjenih strukturnih oblik diskriminacije, zlasti segregacije na stanovanjskem, izobraževalnem in drugih področjih, institucionalnega rasizma na različnih ravneh ter medsektorske diskriminacije romskih žensk.
- Vzpostavite učinkovite programe, postopke in mehanizme za spremljanje, preprečevanje in sankcioniranje vseh oblik diskriminacije romskih žensk v zdravstvenih ustanovah ter odpravite škodljive posledice takih praks.
- Odpravite zapletene ovire, s katerimi se diskriminirani Romi soočajo pri dostopu do sodnega varstva, s čimer

se bodo znatno povečale hitrost in učinkovitost sodnih postopkov v zvezi z diskriminacijo ter učinkovitost upravnih nadzornih organov na tem področju.

- Uvedite sistemske ukrepe za prekinitev in izkoreninjenje vzorcev institucionalnega rasizma proti Romom v delovanju državnih institucij, zlasti policije, organov pregona, bolnišnic in sodišč.
- V sodelovanju z lokalnimi občinami nujno obravnavajte neustrezne življenjske razmere in pomanjkanje dostopa do osnovne infrastrukture v številnih romskih skupnostih. Pogojujte dodelitev nacionalnih in regionalnih sredstev za razvoj politik in ukrepov desegregacije na stanovanjskem področju in v izobraževanju, da bi dosegli vključujoče stanovanjske skupnosti in šole ter izboljšali medetnične odnose in socialno kohezijo na vseh ravneh slovaške družbe.
- Zagotovite neodvisnost in učinkovito delovanje slovaškega nacionalnega centra za človekove pravice (organ za enakost).

Slovenija

- Začnite kampanje za ozaveščanje Romov o diskriminaciji in jih seznanite s postopkom pri zagovorniku načela enakosti.
- Poenostavite birokratske postopke in zagotovite dodatno podporo Romom pri iskanju pravnih sredstev v primerih diskriminacije v pravnih postopkih.
- Izboljšajte storitve za zagotavljanje brezplačne pravne pomoči in svetovanja na državni ravni ter podporo nevladnim organizacijam, ki delujejo na tem področju.
- Uvedite obvezno usposabljanje o nediskriminaciji za uradnike in pravnike, ki se pri svojem delu srečujejo z romsko skupnostjo.
- Zagotovite redno menjavo romskih članov posvetovalnih teles.
- Zagotovite, da bodo lokalni nosilci odločanja namenili več proračunskih sredstev za ozaveščanje pripadnikov romske skupnosti in drugih o diskriminaciji.
- Povečajte izmenjavo znanja, izkušenj in dobrih praks med občinami, v katerih Romi predstavljajo visok odstotek prebivalstva.

Organ za enakost:

Slovaška

- Prednostno obravnavajte perečo in široko dokumentirano diskriminacijo v slovaški družbi vključno z diskriminacijo romske manjšine in intersekcionalno diskriminacijo romskih žensk.
- Zvišajte ozaveščenost marginaliziranih Romov o organu za enakost in izboljšajte dostopnost kompleksne pravne pomoči zanje vključno z brezplačnim pravnim zastopanjem v sodnih postopkih.
- S pridom uporabljajte pravni institut actio popularis za obravnavo primerov strukturne diskriminacije Romov.

Slovenija

- Ozaveščajte romske skupnosti o diskriminaciji in razpoložljivih pravnih sredstvih.
- Spodbujajte diskriminirane osebe, da svoje primere prijavijo organu za enakost, in zagotovite pravno podporo za nadaljevanje postopka.
- Okrepite dolgoročno sodelovanje z romsko skupnostjo v regijah z velikim številom romskega prebivalstva ter izvajajte redne obiske na terenu in vzpostavite kontaktne točke, kjer bi diskriminiranim Romom lahko nudili pomoč pri obvladovanju birokratskih postopkov, ki so potrebni za prijavo diskriminacije.

Opombe

- 1 Za več informacij o projektu glej MRG (2022) »Spodbujanje enakosti Romov v Sloveniji in na Slovaškem (PRESS)«, na voljo na <https://minorityrights.org/what-we-do/press/>.
- 2 Glej: <https://minorityrights.org/about-us/>.
- 3 Glej: <https://poradna-prava.sk/en/>.
- 4 Glej: <https://epeka.si/en/about-us/>.
- 5 Statistični urad slovaške vlade, »Število prebivalcev po narodnosti v Republiki Slovaški na dan 1. 1. 2021«, <https://www.scitanie.sk/en/population/basic-results/structure-of-population-by-ethnicity/SR/SK0/SR>.
- 6 Ravazs, A., Kovács, L. In Markovič, F., *Atlas romskih skupnosti 2019*, Bratislava, VEDA, 2021, str. 17. <https://imb-bmi.org/wp-content/uploads/2021/03/atlas-romskych-komunit-2019.pdf>. V publikaciji je podana interpretacija zbranih podatkov. Osnovni podatki raziskave so na voljo na spletni strani <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>.
- 7 *Dolenjska*, [»Največ Romov živi v Mariboru in Murski Soboti, sledijo Novo mesto, Črnomelj in Kočevje«], 11. oktober 2017. <https://moja-dolenjska.si/najvec-romov-zivi-v-mariboru-murski-soboti-sledijo-novo-mesto-crnomelj-kocevje/>. Informacije o ocenjenem številu romskega prebivalstva v Sloveniji so bile pridobljene s terenskim delom in neposredno komunikacijo s pripadniki romske skupnosti in romskimi aktivisti.
- 8 Ravazs in drugi, *Atlas Romov, op. cit.*, str. 28–31.
- 9 *Prav tam.*, str. 34–35.
- 10 *Prav tam.*, p. 17.
- 11 Statistični urad Republike Slovenije, »5. Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome, občine, Slovenija«, Popis 2002, 2002. https://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=OBC&st=5.
- 12 Ravazs in drugi, *Atlas Romov, op. cit.*, str. 36–37.
- 13 Dnevnik, »Romska skupnost znova poziva k možnosti učenja svojega jezika v šolah«, 2. november 2021, <https://www.dnevnik.si/1042976246>.
- 14 V zvezi s Slovaško glej na primer Škoblja, D., Leonikas, T. in Štepanková, M., *Etnicita ako statistický ukazovateľ pri monitovaní životných podmienok a diskriminácie*. Bratislava, UNDP, FES, 2008.
- 15 *Delo*, »Protest za in proti romski gostilni«, 18. november 2013. <https://old.delo.si/novice/slovenija/protest-za-in-proti-romski-gostilni.html>.
- 16 Evropska agencija za temeljne pravice, *Stalna skrb*: Luxembourg, Urad za publikacije EU, 2018, str. 10. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf.
- 17 Slovaška vlada, Strategija za enakost, vključenost in udeležbo Romov do leta 2030. »Prednostno področje: Boj proti protiromskemu rasizmu in podpora udeležbi«. Bratislava, 2021. https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1526/strategy_of_equality_inclusion_and_participation_of_roma_until_2030.pdf?csrt=14613156234382154799.
- 18 Lášticová, B. in Popper, M., *Themes, Sources and Possible Consequences of the Political Discourse on the Roma: Slovakia*, Bratislava, Institute of Social Communication Research of the Slovak Academy of Sciences, 2020. <https://polrom.eu/wp-content/uploads/2020/04/polrom-wp3-cr-sk-final-1.pdf>.
- 19 Evropski center za pravice Romov, *Predložitev posebnemu poročevalcu o pravici do ustreznega stanovanja Generalni skupščini leta 2021 in Svetu za človekove pravice leta 2021*, Budimpešta, 2021, str. 11. http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5307_file1_submission-special-rapporteur-april-2021.pdf.
- 20 Ministrstvo za finance Republike Slovaške, *Pregled porabe za skupine, ki jim grozi revščina ali socialna izključenost: Končno poročilo*. Bratislava, 2020, str. 172. https://www.mfsr.sk/files/archiv/56/ReviziavydavkovnaohrozeneskupinyZSverziaFI_NALENG.pdf.
- 21 Slovaška vlada, Strategija za enakost, vključenost in udeležbo Romov do leta 2030. Prednostno področje: Bratislava, 2021, str. 24.
- 22 Ravazs in drugi, *Atlas Romov, op. cit.*, str. 17–18.
- 23 *Prav tam.*
- 24 Republika Slovenija, »Letna poročila, priporočila DZ, odzivna poročila Vlade«, nedatirano. <https://www.varuh-rs.si/porocila-projekti/publikacije-gradiva/letna-porocila-priporocila-dz-odzivna-porocila-vlade/>.
- 25 Državno pravobranilstvo, *Poročilo Državnega pravobranilstva o napredku pri izvajanju ukrepov iz let 2013, 2014 in 2015 v izobraževalnem procesu na Slovaškem za izboljšanje varstva in spoštovanja temeljnih pravic in svoboščin*, Bratislava, 2018. https://vop.gov.sk/wp-content/uploads/2021/09/2018_Sprava_vychovno_vzdelavaci_proces.pdf.
- 26 Slovaški nacionalni center za človekove pravice, *Správa o Dodržianí ľudských Práv Vrátnane Zásady Rovnakého Zaobchádzania v Slovenskej Republiki za leto 2019*, Bratislava, 2020, str. 209–226. <http://snslp.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-v-SR-za-rok-2019.pdf>.
- 27 Slovaška vlada, 2021, *op. cit.*, str. 11–23.
- 28 Podrobne informacije so na voljo v zbirki podatkov na spletišču Evropske komisije. https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?lang_code=en. Za pregled narave tekočih postopkov glej <https://www.opensocietyfoundations.org/newsroom/european-commission-targets-slovakia-over-roma-school-discrimination>.
- 29 »Poročilo o človekovih pravicah za leto 2021 za Slovenijo«, 2019. https://si.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/259/SLOVENIA-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT1_SLO_preg.pdf.
- 30 *Dolenjska*, [»Največ Romov živi v Mariboru in Murski Soboti, sledijo Novo mesto, Črnomelj in Kočevje«], 11. oktober 2017.
- 31 Zdaj, »EXPERTI: Rómovia imajo o polovico manjšo šanco zamestnat' sa ako majorita«, 19. februar 2019. <https://www.teraz.sk/ekonomika/romovia-maju-o-polovico-mensiu-sancu/378460-clanok.html>.
- 32 Glej Center za državljanske in človekove pravice, »Submission to the Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities concerning shortcomings in the implementation of the Convention in Slovakia«, 2021, str. 1–2. <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2021/10/dokument.pdf>.
- 33 Evropski center za pravice Romov, *Brutal and Bigoted*: Budapest, 2022, str. 74–82. http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5397_file1_brutal-and-bigoted-policing-roma-in-the-eu.pdf.

- 34 Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), *Poročilo ECRI o Slovaški republiki*: Svet Evrope, 2020, odstavek 1. 106.
- 35 *Korzár Spiš*, »Policajt mal zbit' päť detí v osade, prípad rieši inšpekcia«, 29. april 2020. <https://spis.korzar.sme.sk/c/22394365/policajt-mal-zbit-pat-deti-v-osade-pripad-riesi-inspekcia.html>.
- 36 *Korzár Spiš*, »Policajt mal zbit' päť detí z osady. Skutok sa nestal, uzavrela inšpekcia«, 1. februar 2022. <https://spis.korzar.sme.sk/c/22832065/inspekcia-zastavila-trestne-stihanie-pre-incident-v-romskej-osade-v-kropkachoch.html>.
- 37 POP, »Grožnje policista Romu – SVET«, 14. maj 2013. <https://youtu.be/JoELmTrp7b4>.
- 38 Evropski center za pravice Romov, *Justice Denied: Roma in the Criminal Justice System*, Budimpešta, 2021.
- 39 Belák, A., *Úrovne Podmienok Pre Zdravie a Zdravotné Potreby vo Vylúčených Rómskych Osídleniach Na Če je mogoče (eng, Please give place)*, 2020, str. 123–126. <https://bit.ly/3te4DuD>.
- 40 Glej Center za državljanske in človekove pravice, *Situálny Testing ako Nástroj Preukazovania Diskriminácie v Oblasti Poskytovania Tovarov a Služieb*, 2019. <https://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2022/01/situacny-testing-ako-nastroj-preukazovania-diskriminacie-v-oblasti-poskytovania-tovarov-a-služieb-1.pdf>.
- 41 Glej: <https://nova24tv.si/slovenija/video-romskemu-izzivljanju-nad-prebivalci-sentjerneja-ni-videti-konca/>.
- 42 Siol, »Prebivalce Kočevja ustrahujejo mladoletni Romi«, 23. september 2019. <https://siol.net/forum/thread/prebivalce-kocevja-ustrahujejo-mladoletni-romi-video-41600>.
- 43 Slovenske Novice, »11-letnega dečka pretepli trije romski sošolci«, 18. januar 2018. <https://www.slovenskenovice.si/kronika/doma/11-letnega-decka-pretepli-trije-romski-sosolci>.
- 44 Svet 24, »Rom gluhomememu Romu ukradel polno denarnico«, 23. maj 2014. <https://novice.svet24.si/clanek/novice/crna-kronika/537ef7b16efaf/rom-gluhomememu-romu-ukradel-polno-denarnico>.
- 45 Nova24, »Bizarno, toda resnično: Kočevski Romi so se znašli na policijski postaji – da bi identificirali ilegalnega migranta, ki jim je ukradel kombi«, 20. junij 2020. <https://nova24tv.si/slovenija/crna-kronika/bizarno-toda-resnicno-kocevski-romi-so-se-znasli-na-policijski-postaji-da-bi-identificirali-ilegalnega-migranta-ki-jim-je-ukradel-kombi/>.
- 46 Siol, »Banko v Cankovi je oropal policist, ujel ga je Rom«, 9. junij 2020. <https://siol.net/novice/crna-kronika/oborozen-ropar-banke-zahteval-donar-nato-pa-umrl-527420>.
- 47 Belák, *op. cit.*, str. 17.
- 48 Ministrstvo za finance Slovaške republike, *op. cit.*, str. 191.
- 49 Slovaška vlada, 2021, *op. cit.*, p. 33.
- 50 Center za državljanske in človekove pravice, 2021, *op. cit.*, str. 2–3. Glej tudi obsežno raziskovalno poročilo Centra za državljanske in človekove pravice v sodelovanju s Centrom za reproductivne pravice, *Vakeras Zorales – Speaking Out: Izkušnje romskih žensk na področju reproductivnega zdravstvenega varstva na Slovaškem*, ki dokumentira ta vprašanja: objavljeno je bilo leta 2017, ugotovitve pa so v veliki meri aktualne še danes.
- 51 Glej sporočilo za javnost Centra za državljanske in človekove pravice, ki se že dve desetletji zavzema za to zadevo s skupino prizadetih romskih žensk, na voljo tukaj: <https://bit.ly/3H6Sz46>.
- 52 Resolucija št. 674/2021, Opravičilo Vlade Slovaške republike za sterilizacije v nasprotju z zakonom. Sprejeta 22. novembra 2021.
- 53 Center za državljanske in človekove pravice, 2021, *op. cit.*, str. 6–7.
- 54 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost.
- 55 Zakon št. 365/2004 o enakem obravnavanju na nekaterih področjih in varstvu pred diskriminacijo, ki spreminja in dopolnjuje nekatere zakone (Zakon o nediskriminaciji), z dne 20. maja 2004.
- 56 Člen 9.a v povezavi z 10. členom Zakona o preprečevanju diskriminacije.
- 57 V skladu z načelom obrnjenega dokaznega bremena, kadar osebe, ki menijo, da so bile oškodovane, ker se zanje ni uporabljalo načelo enakega obravnavanja, pred sodiščem ali drugim pristojnim organom ugotovijo dejstva, na podlagi katerih je mogoče domnevati, da je prišlo do neposredne ali posredne diskriminacije, mora tožena stranka dokazati, da načelo enakega obravnavanja ni bilo kršeno. (Glej 8. člen Direktive EU o rasni enakosti.)
- 58 Center za državljanske in človekove pravice proti Osnovni šoli Šarišské Michaľany, odločba Okrožnega sodišča v Prešovu z dne 5. decembra 2011, opr. št. 25C 133/10-229, in odločba Okrožnega sodišča v Prešovu z dne 30. oktobra 2012, opr. št. 20Co 125/2012, 20Co 126/2012. <https://bit.ly/396bsYu>.
- 59 *B.C. in drugi proti mestu Sabinov in ministrstvu za promet in gradbeništvo Republike Slovaške*, sklep Okrožnega sodišča v Prešovu z dne 22. oktobra 2012, opr. št. 25C/1/2012-33, in sklep Okrožnega sodišča v Prešovu z dne 20. maja 2018, opr. št. 13Co38/2017.
- 60 *V.C. proti Slovaški*, št. 18968/07 ESČP (2011); *N.B. proti Slovaški*, št. 29518/10 ESČP (2012); *I.G. in drugi proti Slovaški*, št. 15966/04 ESČP (2013). Glej tudi *K.H. in drugi proti Slovaški*, št. 32881/04, v okviru domnevnih primerov prisilne sterilizacije, da so bile kršene pravice romskih žensk, povezane z možnostjo dostopa do njihove zdravstvene dokumentacije za namene sodnih postopkov.
- 61 *V.P. proti mestu Spišska Nova Ves*, odločba okrožnega sodišča, opr. št. 8C/286/2016 z dne 23. marca 2017, in odločba Okrožnega sodišča v Košicah z dne 7. februarja 2018. Ref. 9Co/259/2017. <https://bit.ly/398Hsew>.
- 62 Odločba Okrožnega sodišča v Prešovu z dne 24. novembra 2021, opr. št. 15C/14/2016. <https://bit.ly/39fGygz>.
- 63 Sklep Okrožnega sodišča Košice II z dne 21. januarja 2022, št. 15C/190/2014-650.
- 64 Mnenje Odbora za odpravo rasne diskriminacije, sprejeto na 88. zasedanju 16. decembra 2015. CERD/C/88/D/56/2014.
- 65 Npr. odločba ESČP v zadevi *M.B. in drugi proti Slovaški republiki* z dne 1. aprila 2021, št. 45322/17. Odločba ESČP v zadevi *R.R. in R.D. proti Slovaški republiki* z dne 1. septembra 2020, št. 20649/18. Odločba ESČP v zadevi *A.P. proti Slovaški republiki* z dne 28. maja 2020, št. 10465/17. Odločba ESČP v zadevi *Adam proti Slovaški republiki* z dne 26. julija 2016, št. 68066/12. Odločba ESČP v zadevi *P.H. proti Slovaški republiki* z dne 8. septembra 2022, št. 37574/19.
- 66 Evropska agencija za temeljne pravice, *Priročnik o evropskem nediskriminacijskem pravu*, Luxembourg, 2018.
- 67 Sodna praksa, sodba VSL II Kp 24631/2010. [http://www.sodnapraksa.si/?q=romska%20skupnost&databa za\[SOVS\]=SOVS&databaza\[IESP\]=IESP&databaza\[VDSS\]=VDSS&databaza\[UPRS\]=UPRS&databaza\[SEU\]=SEU&databaza\[NEGM\]=NEGM&databaza\[SOSC\]=SOSC&databaza\[SOPM\]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113063415](http://www.sodnapraksa.si/?q=romska%20skupnost&databa za[SOVS]=SOVS&databaza[IESP]=IESP&databaza[VDSS]=VDSS&databaza[UPRS]=UPRS&databaza[SEU]=SEU&databaza[NEGM]=NEGM&databaza[SOSC]=SOSC&databaza[SOPM]=SOPM&_submit=i%C5%A1%C4%8Di&rowsPerPage=20&page=0&id=2012032113063415).
- 68 Republika Slovenija, 2021, *Redno letno poročilo*, Ljubljana, 2022.
- 69 Glej: www.snsip.sk.
- 70 Glej: <https://www.zagovornik.si/en/about-us/advocate-of-the-principle-of-equality/> in <https://equineteurope.org/eb/cp-slug-171/>.

- 71 Evropska komisija, *Poročilo o državi glede nediskriminacije na Slovaškem 2021*. Bruselj, Evropska komisija, 2021, str. 88. Za razumljiv pregled delovanja Slovaškega nacionalnega centra za človekove pravice glej 7. poglavje poročila.
- 72 Navedeni statistični podatki izhajajo iz državnih poročil o nediskriminaciji v zvezi s Slovaško za obdobje 2020–2022, ki jih je objavila Evropska unija na podlagi podatkov slovaškega nacionalnega centra za človekove pravice. <https://www.equalitylaw.eu/country/slovakia>.
- 73 ZNE v skladu s svojimi pristojnostmi in nalogami, opredeljenimi v 21. členu Zakona o varstvu pred diskriminacijo, vodi postopke za ugotavljanje diskriminacije v posameznih primerih in zagotavlja tudi neodvisno pomoč osebam, ki so predmet diskriminacije, pri uveljavljanju njihovih pravic v zvezi z varstvom pred diskriminacijo, in sicer v obliki svetovanja in pravne pomoči strankam v drugih upravnih in sodnih postopkih v zvezi z diskriminacijo.
- 74 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_for_2020_-_2030_0.pdf, sprejeto oktobra 2020.
- 75 Slovaška vlada, 2021, *op. cit.*
- 76 *Prav tam*, str. 6.
- 77 Akcijski načrti za strategijo za enakost, vključenost in sodelovanje Romov do leta 2030. Sprejela slovaška vlada 30. marca 2021. <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27106/1>.
- 78 Načrt za oživitvev in odpornost Slovaške, ki ga je Svet EU sprejel 13. julija 2021. <https://www.planobnovy.sk/kompletny-plan-obnovy/>.
- 79 Nacionalni akcijski program Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2021–2030. Sprejela ga je Vlada Republike Slovenije 23. decembra 2021. www.gov.si/novice/2021-12-28-vlada-je-sprejela-nacionalni-program-ukrepov-za-rome-za-obdobje-20212030/.
- 80 Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2010–2015 in Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017–2021.
- 81 V Sloveniji obstajajo tudi romske medijske platforme oziroma mediji, ki so jih ustanovili pripadniki romske skupnosti. Te platforme lahko sodelujejo na letnih javnih razpisih za zagotavljanje romskih medijskih vsebin in medijskih vsebin v manjšinskih jezikih. Letni javni razpisi ministrstva za kulturo za sofinanciranje medijskih vsebin predvidevajo tudi ukrepe za povečanje zaposlovanja mladih novinarjev, tudi v romskih medijih. S podporo teh medijev se krepi tudi ozaveščenost večinskega prebivalstva o prisotnosti romske skupnosti. Za mnoge je to namreč edini stik z romsko skupnostjo, zato je pomembno, da se še naprej izvajajo medijske dejavnosti, ki večinskemu prebivalstvu omogočajo spoznavanje romske kulturne dediščine, kar lahko privede tudi do zmanjšanja diskriminacije.
- 82 Nacionalna strategija za enakost žensk in moških ter enake možnosti v Slovaški republiki za obdobje 2021–2027. Slovaška vlada jo je sprejela 6. maja 2021.
- 83 Strategija vključujočega pristopa v vzgoji in izobraževanju. Sprejela jo je slovaška vlada 8. decembra 2021.
- 84 Prvi akcijski načrt izvajanja Strategije vključujočega pristopa v vzgoji in izobraževanju, ki ga je slovaška vlada sprejela 25. maja 2022.
- 85 Rafael. V., »Nové plány ministerstva školstva neprinesú dlhodobú inklúziu rómskych žiakov«, Romano Forum, 27. junij 2022. <https://romanoforum.dennikn.sk/nove-plany-ministerstva-skolstva-neprinesu-dlhodobu-inkluziu-romskych-ziakov/>.
- 86 Generalni sekretariat Vlade, »Zadeva: Predlog Osmega poročila Vlade Republike Slovenije o položaju romske skupnosti v Sloveniji – predlog za obravnavo«, 15. junij 2022. [http://84.39.218.201/MANDAT20/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/5450234a113c884ac12586f500301ae0/\\$FILE/VG_PorRomi8_P.pdf](http://84.39.218.201/MANDAT20/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/5450234a113c884ac12586f500301ae0/$FILE/VG_PorRomi8_P.pdf).
- 87 Občina Trebnje, *Nabor ukrepov za Rome v Občini Trebnje v obdobju 2022–2030*. Slovenija, 2022. https://www.trebnje.si/media/uploads/2022_VSEBINSKE%20STRANI/ODGD/NABOR%20UKREPOV%20ZA%20ROME%20V%20OBCINI%20TRBNJE%20V%20OBDOBJU%202022-2030.pdf.
- 88 Občina Brežice, *Sprejeta strategija reševanja romskih tem v Občini Brežice*, 2022.
- 89 Občina Črnomelj, *Zadeva Program ukrepov v Občini Črnomelj za obdobje 2017–2021*, 2017.
- 90 Občina Pomurje, *Strategija razvoja romske skupnosti v Pomurju do leta 2020*, 2013.
- 91 Novo mesto, *Strategija reševanja romskih tem v Mestni občini Novo mesto za obdobje 2013–2020*, 2013.

working to secure the rights of minorities and indigenous peoples

minority
rights
group
europe

Enakost in pravičnost na stranskem tiru: primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji

Romi v Sloveniji in na Slovaškem se že od zgodnjega otroštva soočajo z razširjeno diskriminacijo na različnih področjih svojega življenja vključno z nastanitvijo, izobraževanjem, zaposlovanjem, zdravstvenim varstvom in policijo, kar je posledica vztrajnega negativnega odnosa večinskega prebivalstva do Romov. Romske ženske se v obeh državah pogosto soočajo z večplastno in intersekcionalno diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti in spola. Pandemija covid-19 je obstoječe pomanjkljivosti pri varstvu pravic Romov še okrepila.

Kot članici Evropske unije (EU) imata obe državi sprejeto protidiskriminacijsko zakonodajo in ustanovljen organ za enakost v skladu z direktivo EU o rasni enakosti. V praksi pa je izvajanje še vedno slabo: število primerov diskriminacije Romov, ki jih rešijo sodišča, je v obeh državah še vedno zelo nizko. Tudi med pravnim osebjem je poznavanje protidiskriminacijske zakonodaje omejeno, Romi sami pa pogosto neradi prijavljajo primere zaradi pomanjkanja ozaveščenosti, nezaupanja v pravosodni sistem ali splošnega nezaupanja v to, da se bo njihov položaj spremenil.

Ta publikacija, naslovljena *Enakost in pravičnost na stranskem tiru: primerjalno poročilo o diskriminaciji Romov in njihovem dostopu do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji*, podaja pregled trenutnega obsega diskriminacije Romov vključno z ženskami, njihovih življenjskih izkušenj in dostopa do pravnega varstva na Slovaškem in v Sloveniji. Poročilo, ki temelji na kombinaciji dokumentacijske raziskave in empirične študije, in sicer na vrsti polstrukturiranih intervjujev, opravljenih z različnimi deležniki v obeh državah, vključuje tudi vrsto priporočil za doseganje večje vključenosti in enakosti v skladu z zavezo obeh držav, da bosta zaščitili romsko prebivalstvo.

© Minority Rights Group Europe, Poradňa pre občianske a ľudské práva, EPEKA Slovenija, novembra 2022.

Ta kratka predstavitev je objavljena kot prispevek k razumevanju javnosti.
Kopije te študije so na voljo na spletni strani www.minorityrights.org

Minority Rights Group Europe San Marco street 56/A, 4th floor, 2, 1034, Budapest
Tel +36 30 209 3152 E-pošta minority.rights@minorityrights.org Spletna stran www.minorityrights.org
www.twitter.com/minorityrights www.facebook.com/minorityrights

Center for Civil and Human Rights (Poradňa) Krivá 23, 040 01 Košice
Tel +421 908 695 531 E-pošta poradna@poradna-prava.sk Spletna stran www.poradna-prava.sk
www.facebook.com/poradna.kosice

EPEKA Slovenia Gorkega ulica 34, 2000 Maribor
Tel +386 30 610 606 E-pošta epeka@epeka.si Spletna stran www.epeka.si
www.twitter.com/epeka_slovenia www.facebook.com/epeka.slovenia

Obiščite spletno mesto **Minority Stories** www.stories.minorityrights.org, na katerem najdete večpredstavnostne vsebine o manjšinah in avtohtonih narodih po vsem svetu.

Obiščite spletno stran **Zgodbe Centra za državljanske in človekove pravice** poradna-prava.sk/en/videos/, na kateri so na voljo multimedijske vsebine o romski manjšini na Slovaškem.

